

P – 20
kolovoz 2005.

Tomislav Galac • Lana Dukić

Rezultati četvrtoga HNB-ova anketiranja banaka

PREGLEDI

HRVATSKA NARODNA BANKA

Rezultati četvrtoga HNB-ova anketiranja banaka

Tomislav Galac
tomislav.galac@hnb.hr

Lana Dukić
lana.dukic@hnb.hr

Za stajališta u ovom radu odgovorni su autori i ta stajališta nisu
nužno istovjetna službenim stajalištima Hrvatske narodne banke.

HRVATSKA NARODNA BANKA

kolovoz 2005.

Izdaje:

Hrvatska narodna banka
Direkcija za izdavačku djelatnost
Trg hrvatskih velikana 3, 10002 Zagreb
Telefon centrale: 4564-555
Telefon: 4565-006
Telefaks: 4564-687

Web-adresa:

<http://www.hnb.hr>

Glavni urednik:

dr. sc. Evan Kraft

Uredništvo:

mr. sc. Igor Jemrić

Urednica:

mr. sc. Romana Sinković

Grafički urednik:

Slavko Križnjak

Lektorica:

Dragica Platužić

Suradnica:

Ines Merkl

Tisak:

Kratis d.o.o., Zagreb

Molimo korisnike ove publikacije da prilikom korištenja podataka obvezno
navedu izvor.

Tiskano u 450 primjeraka

ISSN 1332–2168

Rezultati četvrtoga HNB-ova anketiranja banaka

Tomislav Galac i Lana Dukić

Sažetak

Tijekom listopada i studenoga 2004. godine tim istraživača Hrvatske narodne banke proveo je četvrto po redu veliko anketiranje banaka koje posluju u Hrvatskoj. Tijekom ankete prikupljene su ocjene i stavovi bankara o trenutačnom stanju i kretanjima u hrvatskom bankarstvu i u njegovu okruženju te ih u ovom radu uspoređujemo s ocjenama koje proizlaze iz statističkih podataka HNB-a. Glavni zaključak analize jest da se nastavlja tiha konsolidacija bankarskog sektora, uz naglasak na spajanjima i pripajanjima banaka, a broj je izravnih izlazaka s tržišta neznatan. Banke su se u protekle dvije godine potpuno okrenule kreditiranju stanovništva i nekamatnim izvorima prihoda u poslovanju s poduzećima te bi se taj trend trebao nastaviti još neko vrijeme. Istodobno će banke morati uložiti i značajne napore u unapređenje svojih procesa za upravljanje rizicima jer i kod onih najnaprednijih ti procesi nisu na razini koju će uskoro zahtijevati novi međunarodni standardi. Od izazova u okruženju koji bi mogli pridonijeti razvoju hrvatskoga bankovnog sustava, prema mišljenjima samih bankara, ističu se bolja pravna zaštita vjerovnika i bolja koordinacija monetarne i fiskalne politike. Zbog velikih razlika u opsegu ponude bankovnih usluga među pojedinim bankama treba vjerovati i najavama da će se među njima nastaviti oštra konkurencija, koja će dodatno pojeftiniti i proširiti bankovnu ponudu.

JEL: D21, G21, G34, P34

Ključne riječi: konsolidacija, Hrvatska, bankarstvo, banke

Tomislav Galac je direktor Direkcije za financijsku stabilnost HNB-a, a Lana Dukić je viša stručna suradnica u toj direkciji. Osim autora u anketnim su timovima sudjelovali zaposlenici Direkcije za financijsku stabilnost i Direkcije za istraživanja HNB-a. U pripremi ankete sudjelovao je i Sektor za bonitetnu regulativu i nadzor banaka HNB-a. Za obradu rezultata ankete zaslužno je više zaposlenika Direkcije za financijsku stabilnost i Direkcije za istraživanja. Četvrto HNB-ovo anketiranje banaka provedeno je tijekom studenoga i prosinca 2004.

Sadržaj

1. Uvod	1
2. Poslovna i razvojna strategija banaka	3
3. Monetarna politika i institucionalno okruženje	10
3.1. Monetarna politika	10
3.2. Pravosudni sustav.	15
3.3. Financijska tržišta	18
4. Upravljanje rizicima	19
4.1. Kreditni rizik	20
4.2. Operativni rizik.	24
4.3. Ostali rizici	25
5. Tržišno natjecanje	28
6. Zaključci.	32
Literatura.	36
Dodatak 1. Pitanja i odgovori iz prvog dijela anketnog upitnika.	37
Dodatak 2. Odgovori na odabrana pitanja iz drugog dijela anketnog upitnika	45
Dodatak 3. Izračunavanje ukupne kreditnim rizikom ponderirane aktive	49
Dodatak 4. Prikaz izračuna jamstvenoga kapitala banaka	51

1. Uvod

U prosincu 2004. istraživački tim Hrvatske narodne banke proveo je četvrto po redu veliko anketiranje hrvatskih banaka, koje od 1998. godine središnja banka provodi približno svake dvije i pol godine. Cilj je ankete prikupljanje onih podataka, razmišljanja, stavova i predviđanja bankara koji nisu uključeni u redovito izvješćivanje središnje banke.

Prethodna HNB-ova anketa (Galac, 2003. i Kraft, 2003.) analizirala je kretanja u razvojnoj fazi bankovnog sustava koja je tada nazvana razdobljem konsolidacije i tržišnog pozicioniranja. Nastavak procesa konsolidacije donio je tijekom 2003. i 2004. godine daljnje smanjenje ukupnog broja banaka, uglavnom zbog formalnog spajanja banaka unutar iste vlasničke grupe, ali i zbog daljnjih izlazaka manjih banaka s tržišta. No, funkcioniranje bankovnog sustava u proteklom dvogodišnjem razdoblju još su jače obilježila neka nova kretanja i događaji u samom bankovnom sustavu, ali i u njegovu okruženju.

Prvo, neočekivano snažna kreditna ekspanzija banaka tijekom 2002. godine izazvala je reakciju središnje banke, koja je uslijedila već početkom 2003. Predviđajući nastavak kreditne ekspanzije banaka, HNB se zabrinuo zbog mogućih negativnih posljedica prebrzoga kreditnog rasta, koji je mogao potaknuti pregrijavaње gospodarstva i tako rezultirati naglim padom kvalitete plasmana banaka u sljedećem razdoblju hlađenja. Zbog toga je središnja banka početkom 2003. uvela nove i zaoštrila postojeće mjere monetarne politike kako stopa rasta plasmana banaka ne bi bila veća od predviđene stope rasta ukupnih likvidnih sredstava banaka, koja je tada procijenjena na 16% za cijelu 2003. godinu.

Drugo, usporavanje rasta domaćih izvora plasmana banaka, uz istodobno postojanje relativno jeftinih inozemnih izvora, potaknulo je velik broj banaka koje su se 2003. još uvijek natjecale za veći tržišni udio, na znatno neto zaduživanje u inozemstvu. Tako je prvi put bankarski sektor postao glavni generator hrvatskoga inozemnog duga, a pokazatelji inozemne zaduženosti zemlje tijekom 2003. naglo su se pogoršali. Zbog nastavka tog trenda i u prvoj polovici 2004. godine, sredinom 2004. HNB je ponovno reagirao novim mjerama monetarne politike, ovoga puta precizno usmjerenima k zaustavljanju novog neto inozemnog zaduživanja banaka. Prema nekim tezama opisani niz akcija banaka i reakcija središnje banke izravno je prouzročio neuobičajenu kolebljivost kamatnih stopa na novčanom tržištu i iznimno brzo rastuće tržište usluga lizinga – nove značajke hrvatskoga financijskog tržišta, koje su se pojavile tijekom 2003. godine, a prisutne su još i danas.

Treće, neovisno o opisanim mjerama monetarne politike, a kako bi osigurala pravodobno i dosljedno provođenje novog zakona o bankama iz srpnja 2002., središnja je banka početkom 2003. godine donijela niz podzakonskih akata, koji su također znatno utjecali na poslovanje banaka. Bankama je uvedena obveza izračunavanja kapitalnog zahtjeva za pokrivenost tržišnih rizika banke u skladu s dopunom Bazelskog sporazuma o kapitalu iz 1996. godine, u izračun devizne pozicije banke uključene su opcije i ugrađene opcije te je predviđeno procjenjivanje

stupnja naplativosti plasmana prema odredbama MRS-a 39, kao i konsolidirani nadzor grupe banaka od strane HNB-a. Iako su te aktivnosti središnje banke nominalno proizašle iz odredaba Zakona o bankama iz 2002., njihova je bit usmjerenja na boljem upravljanju rizicima u poslovnim bankama u kontekstu priprema za primjenu drugoga Bazelskog sporazuma o kapitalu, iz 2004. Stoga je potpuno jasno da će se njihov utjecaj na poslovanje banaka osjećati i dugo nakon te godine.

Četvrto, u 2004. donesen je novi zakon o kamata, koji prvi put na jednoznačan način propisuje postupak izračuna zatezne kamatne stope, ali još je značajnije da je tim zakonom prvi put predviđeno zakonsko ograničavanje ugovornih kamatnih stopa, koje se odnosi i na kreditne poslove banaka. U skladu s planom daljnjeg usklađivanja hrvatskog zakonodavstva s regulativom Europske unije u području bankarstva od kraja 2004. godine na snazi je novi zakon o osiguranju depozita, kojim je obuhvat osiguranja proširen na tekuće račune i žiroračune građana te je snižena linearna stopa premije koju banke plaćaju Državnoj agenciji za osiguranje štednih uloga.

Peto, u posljednje dvije godine znatno je porastao broj nebankarskih financijskih posrednika, kao i udio imovine koju oni kontroliraju u ukupnoj imovini financijskog sustava. Među njima najznačajniji su porast ostvarila društva za lizing, otvoreni investicijski fondovi i obvezni mirovinski fondovi, dok je rast dobrovoljnih mirovinskih fondova podbacio zbog regulatornih rigidnosti, a tržište osiguranja i imovina stambenih štedionica i zatvorenih investicijskih fondova nastavili su stagnirati. Zbog svega toga udio se imovine banaka u ukupnoj imovini financijskog sustava malo smanjio, a utjecaj porasta relativne važnosti nebankarskih posrednika osjetio se i na strani aktive i na strani pasive bankovnog sustava.

I šesto, reforma platnog prometa te opća informatizacija i internetizacija društva otvorili su bankama potpuno novo područje za necjenovno natjecanje. Prema najavama iz prethodne ankete i prema podacima kojima je HNB raspola-gao prije nego je provedena ova anketa, gotovo sve najveće banke i niz srednjih i manjih banaka u posljednje su dvije godine počeli svojim klijentima nuditi raznovrsne usluge vezane uz "daljinsko" bankarstvo, što je omogućeno snažnim širenjem interneta i mobilne telefonije u Hrvatskoj.

U skladu s opisanim kretanjima glavne su teme četvrtoga velikog anketiranja banaka bile monetarna politika i nastavak kreditne ekspanzije banaka uz značajno inozemno zaduživanje, inovacije u ponudi bankarskih proizvoda i usluga te nastavak sektorske konsolidacije kao posljedice tržišnog natjecanja koje je i dalje jako, utjecaj promjena u institucionalnom okruženju i zakonodavstvu na poslovanje banaka te upravljanje rizicima u svjetlu priprema za nova bazelska pravila.

U anketi je dobrovoljno sudjelovalo 35 banaka od ukupno 39, koliko ih je poslovalo na dan 30. rujna 2004. Od četiri banke koje nisu sudjelovale u anketi, jedna se trebala uskoro pripojiti banci matici, druga je upravo bila prodana novom vlasniku, a preostale dvije bile su u procesu izlaska s tržišta. Pitanja u prvom dijelu ankete, koji je u pisanom obliku distribuiran poštom, zahtijevala su uglavnom kvantitativne odgovore, kao što je ocjena važnosti različitih bankovnih poslova ili ocjena uspjehnosti u uvođenju raznih novih proizvoda i usluga.

Drugi dio istraživanja proveden je u razgovorima s predstavnicima banaka, tijekom kojih su oni odgovarali na pitanja iz drugog dijela anketnog upitnika, s kojima nisu bili unaprijed upoznati. Razgovori su vođeni s članovima uprave banke ili izvršnim direktorima zaduženima za područje poslovanja s poduzećima, za poslovanje sa stanovništvom, za poslove riznice i za poslove upravljanja rizicima. Iako su u razgovorima predstavnici banaka usmjeravani na davanje konkretnih odgovora, radi poboljšanja komunikacije između bankara i središnje banke poticane su i rasprave o najznačajnijim temama za hrvatski bankarski sektor danas i u skoroj budućnosti.

Konačni rezultati dobiveni su ujedinjavanjem odgovora iz prvog i iz drugog dijela ankete, koji su, gdje je to bilo primjereno, ponderirani veličinom aktive svake banke. Rezultati ankete analiziraju se u četiri tematski odvojena poglavlja koja slijede ovaj uvod. Zaključak istraživanja dan je u šestom poglavlju. U dodacima ovoga rada može se pronaći tablični prikaz svih odgovora koje su ispitanici dali na pitanja postavljena u sklopu prvoga, kvantitativnog dijela ankete te mnogi drugi prikazi bitni za interpretaciju anketnih rezultata.

2. Poslovna i razvojna strategija banaka

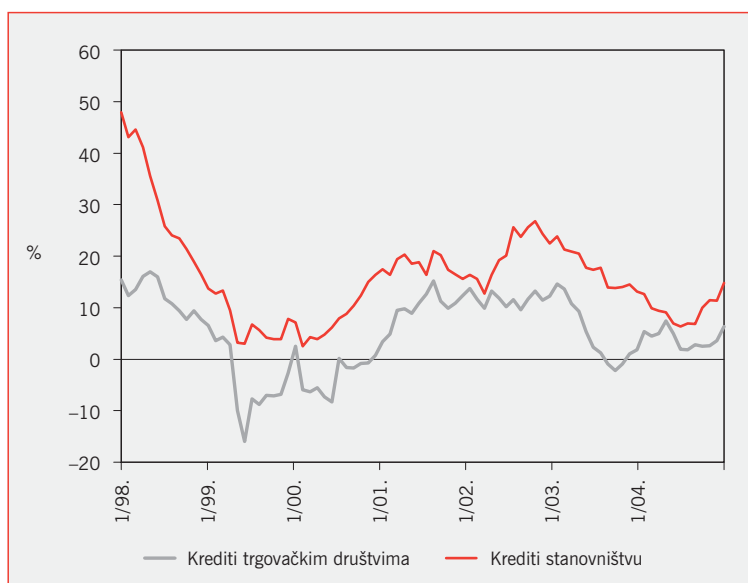
Prema anketnim rezultatima kod banaka koje posluju na području Republike Hrvatske u posljednje je dvije godine nastao zaokret u strateškom usmjerenju. Naime, odgovori većine anketiranih banaka otkrivaju kako je njihovo poslovanje sada više orijentirano prema sektoru poduzeća, dok je jedino nekoliko manjih banaka, uglavnom onih koje su prethodno poslovale kao štedionice, usmjereno isključivo prema sektoru stanovništva. Od ove podjele odstupaju gotovo sve najveće hrvatske banke, u čijoj su strategiji sektor poduzeća i sektor stanovništva bili i ostali podjednako važni. Takvi rezultati na prvi pogled nisu u skladu sa statističkim podacima Hrvatske narodne banke o iznosu i stopama rasta plasmana sektorima stanovništva i poduzeća. Naime, rast plasmana stanovništvu brži je nego rast kredita poduzećima još od sredine 90-ih godina, a njihov ukupan iznos sredinom 2003. godine premašio je ukupan iznos kredita odobrenih poduzećima te se nastavio povećavati.

Uzrok te proturječnosti može biti višestruk. Prvo, nekoliko najvećih hrvatskih banaka s visokim udjelom u aktivni ukupnoga bankovnog sustava i univerzalnom strategijom dominira agregatnim statističkim pokazateljima. Drugo, promjena u strateškoj orijentaciji banaka relativno je novijeg datuma, pa možda zbog toga još nije vidljiva u statističkim podacima. Međutim, ta je promjena donekle očekivana i može se vrlo lako objasniti. Nakon nekoliko godina iznimno brzog rasta financiranja stanovništva, koje se pokazalo vrlo profitabilnim i sigurnim izvorom prihoda banaka, postupno je došlo do zasićenosti: razina zaduženosti tog sektora dosegla je relativno visoku razinu¹, što lako može umanjiti sigurnost naplate bu-

¹ Među usporedivim zemljama srednje i istočne Europe Hrvatska ima najveći omjer kredita banaka sektoru sta-

Slika 1. Krediti banaka, godišnje stope promjene bruto potraživanja

Stope rasta bankovnih kredita stanovništvu godinama su više od stopa rasta kredita trgovačkim društvima.

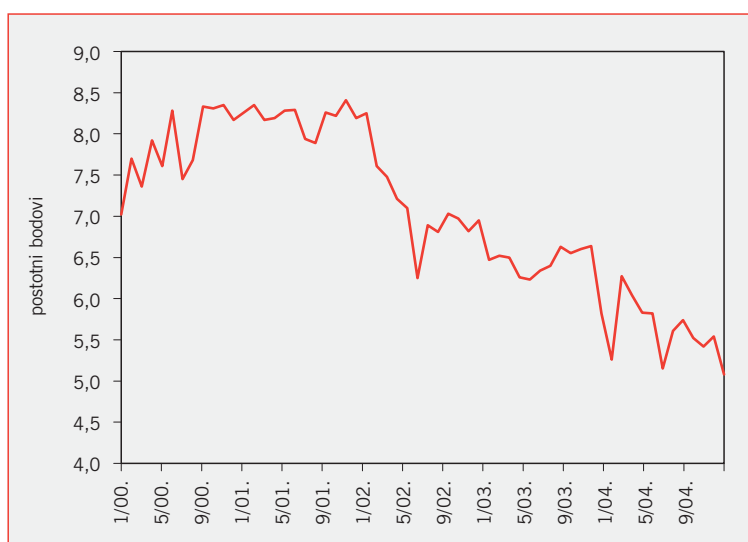

Izvor: HNB

dućih plasmana i uskoro usporiti potražnju ovog sektora za bankovnim kreditima. Nadalje, kao što je navijestila i prethodna anketa, tržišno natjecanje među bankama najveće je upravo u segmentu financiranja stanovništva, zbog čega su osjetno smanjene kamatne marže u kreditiranju tog sektora, pa je ono danas znatno manje profitabilno nego početkom 2002. godine, kad se natjecanje banaka počelo odražavati na kamatne stope na kredite stanovništvu.

Slika 2. Razlika između kamatnih stopa na dugoročne kredite stanovništvu i na devizne depozite

Kamatne stope na kredite stanovništvu neprekidno se smanjuju od početka 2002., što je dovelo do osjetnog smanjenja kamatne razlike.

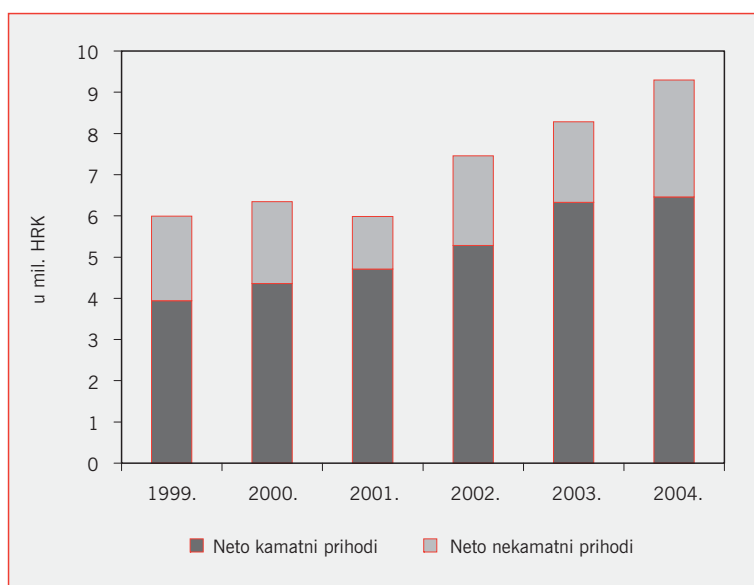

Izvori: HNB; izračun autora

novništva i BDP-a te jednu od najvećih stopa rasta tih kredita. Detaljniji podaci nalaze se u Biltenu HNB-a, br. 94 – Okvir 1.

Konačno, mjere središnje banke za usporavanje kreditnog rasta poduzete tijekom 2003. i mjere za smanjenje inozemne zaduženosti banaka uvedene sredinom 2004. godine dodatno su ograničile rast kamatnih prihoda banaka. Kako bi zadržale svoju profitabilnost na prijašnjim razinama, banke su morale posegnuti za nekamatnim prihodima, a njihov najveći pojedinačni dio čine prihodi od naknada za usluge platnog prometa trgovačkim društvima. Kako takav “zaokret” od stanovništva prema poduzećima nije izravno povezan s aktivnošću kreditiranja, on se ne ogleda u relativnom odnosu između iznosa, tj. stopa rasta kredita tim sektorima. Dodatan je poticaj bankama za usmjeravanje prema poduzećima bio i solidan rast gospodarske aktivnosti u 2003. i 2004. godini, u čemu su prednjačile djelatnosti trgovine, turizma i industrijske proizvodnje.

Slika 3. Neto kamatni i neto nekamatni prihodi banaka

Izvor: HNB

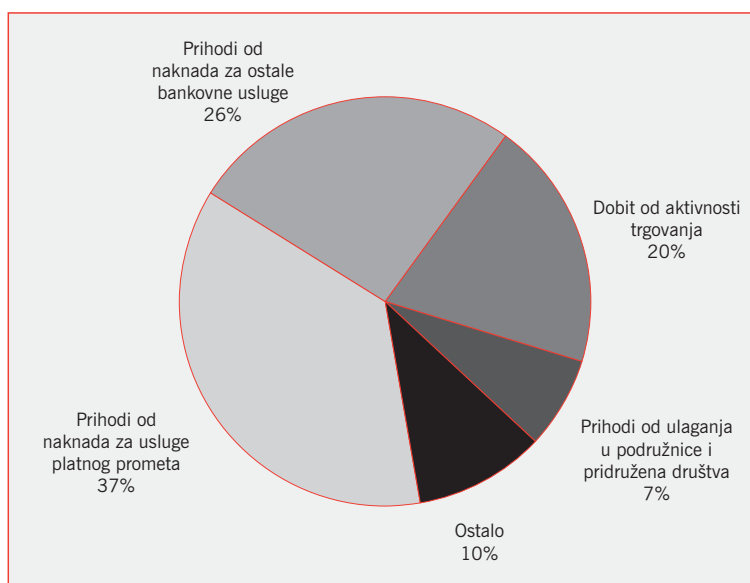
Dok su 2004. neto kamatni prihodi banaka gotovo stagnirali u usporedbi sa 2003. godinom, neto nekamatni prihodi znatno su porasli.

Suprotno uvriježenom mišljenju kako su manje banke prirodno orijentirane manjim poduzećima, a velike banke većima, prema rezultatima ove ankete u Hrvatskoj je u posljednje dvije godine segment malih i srednjih poduzeća postao podjednako zanimljiv svim bankama.² Tako su kao najvažniju kategoriju unutar sektora poduzeća gotovo sve banke izdvojile upravo srednja i mala poduzeća. Uz to, manje, lokalne banke kao ciljanu skupinu navode i obrtnike, dok srednje i velike banke ističu velika poduzeća i poduzeća u državnom vlasništvu. Mala i srednja poduzeća manjim su bankama razumljiv odabir, uvjetovan veličinom i lokalnim karakterom tih banaka. S druge strane, velika potražnja malih i srednjih poduzeća za kreditima, potreba za raspršivanjem rizika i relativno veća profitabilnost nego u poslovanju s velikim klijentima potaknuli su i velike banke da veću pozornost posvete ovom segmentu tržišta.

² Ovu se tvrdnja ne može provjeriti pomoću postojećih statističkih podataka HNB-a.

Slika 4. Struktura nekamatnih prihoda banaka u 2004.

Nekamatni prihodi banaka velikim se dijelom sastoje od naknada za usluge platnog prometa.

Izvori: HNB; izračun autora

Također u suprotnosti s popularnim mišljenjem, svi su se bankari složili da dobri klijenti, tj. dobri kreditni rizici, ne ostaju uskraćeni za kredit zbog toga što ne posjeduju dovoljno imovine koju bi mogli ponuditi u zalag. Naime, dobri klijenti da bi zadovoljili kriterije koji ih čine “dobrim kreditnim rizikom”, uvijek moraju imati barem dobar novčani tok, kvalitetan projekt, kvalitetna potraživanja ili osobnu imovinu koju su spremni založiti. Iako je ovo pitanje vrlo važno za funkcioniranje mladoga gospodarstva kakvo je hrvatsko, dane odgovore treba uzeti s dozom opreza. Naime, kada su u pitanju krediti stanovništvu, krediti bez zaloga dostupni su kod većine banaka (uz jamce) do najvećega prosječnog iznosa od 10.000 eura. S druge strane, bankari se nisu precizno izjasnili o postojanju sličnog ograničenja za poduzeća, koje bi, naravno, umanjilo relevantnost argumenta dobrog novčanog toka.

Osim odnosa banaka prema nekolateraliziranim kreditima još je jedno strateško pitanje popularizirano u posljednje tri godine, otkako je započela kreditna ekspanzija banaka. To je pitanje strategije prenošenja kreditnog rizika iz dijela portfelja banke na osiguravateljska društva ugovaranjem policia osiguranja potraživanja. Prema odgovorima iz ove ankete osiguranje kredita od strane same banke zbog visokih je premija i zadovoljavajuće naplate kreditnih potraživanja bankama postalo gotovo neisplativo, zbog čega su neke od njih smanjile udio osiguranih kredita, a druge su od toga sasvim odustale. Prema nekim informacijama i osiguravateljska su društva svjesna rizičnosti takvog posla na malom tržištu, pa se zato osiguranjem kredita bavi samo jedno društvo. S druge strane, prilikom odobravanja kredita stanovništvu (za kupnju motornih vozila i za stambene potrebe) većina banaka kao instrument osiguranja potraživanja prihvaća police osiguranja hipoteke i/ili života, i to uglavnom od svih prvorazrednih društava za osiguranje u skladu s propisanim internim limitima za svako društvo.

Ono što se nije značajno promijenilo još od prvoga HNB-ova anketiranja jest strategija raspršivanja rizika hrvatskih banaka. Geografska raširenost poslovanja banaka u korelaciji je s njihovom veličinom. Osim nekoliko najvećih i srednjih banaka većina ih posluje u jednoj regiji. Iznimku čine neke vrlo male banke koje pretežno posluju sa stanovništvom, pa su zbog toga proširile područje svog poslovanja na nekoliko susjednih regija, a neke i po cijeloj Hrvatskoj. Kad je riječ o najznačajnijim gospodarskim djelatnostima, banke u Hrvatskoj i dalje najviše financiraju trgovinu, a osim na trgovinu znatan dio poslovanja s poduzećima odnosi se na financiranje djelatnosti industrije i turizma. Većina bankara navodi kako se najčešće povode za potražnjom, pa je struktura njihovih plasmana po gospodarskim djelatnostima posljedica razvijenosti i rasta određenih grana gospodarstva. Tako, kao i u prethodnim anketama, banke u svojim pisanim politikama nemaju jasno definiranu strategiju geografskog raspršivanja rizika.

Anketirane banke, s iznimkom jedne, nemaju planova za širenje svog poslovanja izvan granica Hrvatske. Međutim, to se ne odnosi na banke u čijem su one vlasništvu: iako su iz razumljivih razloga bankari bili nešto zatvoreniji pri odgovaranju na to pitanje, svi odgovori jasno upućuju na to da njihovi talijanski i austrijski vlasnici smatraju širenje na susjedne balkanske zemlje prirodnim zaokruživanjem regionalne strategije u našem geografskom prostoru. S druge strane, većina domaćih banaka tijekom sljedeće dvije godine namjerava pojačati svoju poslovnu mrežu (broj poslovnica) u regijama u kojima su već prisutne, te se proširiti na susjedne regije. Manjim bankama koje planiraju izaći iz lokalnih okvira posebno je zanimljivo zagrebačko tržište zbog velike koncentracije poduzeća i gospodarske aktivnosti. Većim bankama zanimljive su Dalmacija zbog golemog potencijala turizma i s njim povezanih djelatnosti, te regije koje graniče sa Zagrebačkom županijom, zbog mogućnosti njihova uključivanja u “prošireno lokalno tržište” grada Zagreba.

Visoka euroizacija, koja karakterizira hrvatsko gospodarstvo, posebno je očita u bankarstvu. Banke koje posluju u Hrvatskoj uz nacionalnu valutu pretežno posluju s eurom, koji neki bankari smatraju i najvažnijom valutom u aktivnom poslovanju banke. Od ostalih svjetskih valuta pojavljuje se američki dolar, i to najviše u priobalnim mjestima uobičajeno povezanim s brodogradnjom i pomorskim pro-

Tablica 1. Usporedba valutne strukture devizne imovine i deviznih obveza hrvatskih banaka, 31.12.2004., u milijunima kuna i postocima

Valutna struktura imovine			Valutna struktura obveza		
Valuta	Stanje	Udio	Valuta	Stanje	Udio
EUR	146.494	87,3	EUR	138.303	87,2
USD	14.361	8,6	USD	13.921	8,8
CHF	5.038	3,0	CHF	4.637	2,9
Ostalo	1.828	1,1	Ostalo	1.727	1,1
Ukupno	167.721	100,0	Ukupno	158.587	100,0

Izvori: HNB; izračun autora

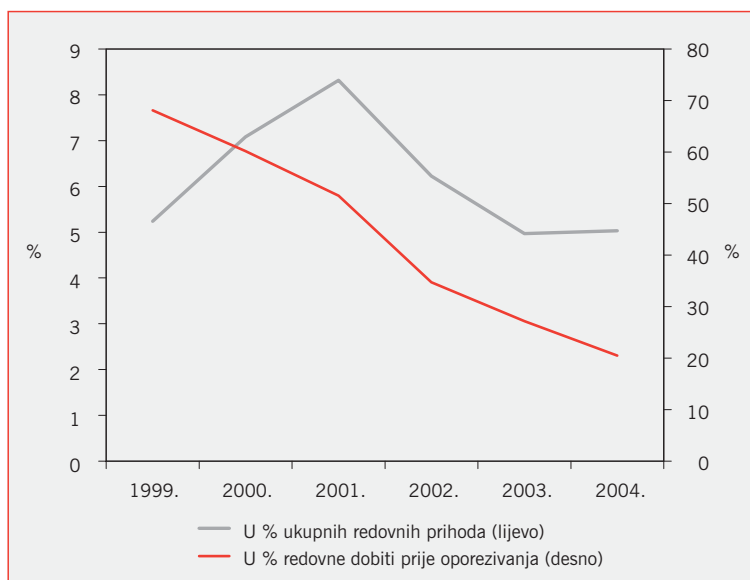
U valutnoj strukturi devizne imovine i deviznih obveza uvjerljivo prevladava euro.

metom, koji svoje prihode ostvaruju u toj valuti. Unatoč tome što je nekoliko banaka nedavno uvelo kredite s valutnom klauzulom u švicarskim francima, ta valuta za sada ne zauzima značajno mjesto u bilancama banaka.

Većina bankara drži da im formalno prihvaćanje eura kao nacionalne valute ne bi izrazito utjecalo na poslovanje ni u pozitivnom ni u negativnom smislu. Nasuprot tome, zagovornici uvođenja eura smatraju da bi u dugom roku jednostavnije poslovanje i smanjenje valutnog rizika nadoknadilo prvotni gubitak prihoda od mjenjačkih poslova i troškove tehničke prilagodbe poslovanja. Zanimljivo je kako većina bankara smatra da su valutnim klauzulama dovoljno zaštićeni od valutnog rizika, pri čemu uopće ne razmišljaju o neizravnome valutnom riziku koji proizlazi iz prevaljivanja valutnog rizika na bankovne vjerovnike ili se pouzdaju u politiku stabilnog tečaja kune koju provodi središnja banka.

Slika 5. Neto prihodi banaka od kupoprodaje deviza

Kupoprodaja deviza još uvijek donosi veliku dobit bankama, unatoč višegodišnjem upornom smanjivanju relativne važnosti ove kategorije neto prihoda.

Izvor: HNB

Sudeći prema anketnim rezultatima, uobičajeni depozitno-kreditni poslovi bankama su i dalje najznačajniji, ali zbog usporenog rasta kamatnih prihoda sve su važnije različite bankovne usluge. Želja za povećanjem nekamatnih prihoda zajednička je svim ispitanim bankama, pa ih većina namjerava povećati broj te opseg usluga i poduzećima i stanovništvu. Ipak, prema strategiji banke se mogu podijeliti na dvije grupe: predvodnike u inovacijama i sljedbenike, koji preuzimaju provjerenе proizvode i usluge koje su postigle dobar uspjeh na tržištu.

Banke koje su se pozicionirale kao vodeće na hrvatskom tržištu, počele su uvoditi privatno bankarstvo i upravljanje imovinom za račun klijenata, a uskoro namjeravaju predstaviti i nove mogućnosti s financijskim izvedenicama i strukturiranim financijskim proizvodima. Banke sljedbenici, pak, namjeravaju pratiti što rade druge banke i prilagoditi se novim potrebama klijenata. Na primjer, banke koje to još nisu učinile, u idućem kratkoročnom razdoblju planiraju uvesti vlastiti

Tablica 2. Ponuda banaka

Proizvod/usluga	Broj ponuditelja proizvoda/usluge	Najčešća godina uvođenja	Prvi put ponuđeno
Životno osiguranje	7	2004.	2003.
Investicijsko savjetovanje	9	2004.	2003.
Ročnice (engl. futures)	4	2004.	2002.
Opcije	5	2004.	2002.
Platni promet u zemlji	24	2002.	2001.
Upravljanje mirovinskim fondovima	5	2002.	2001.

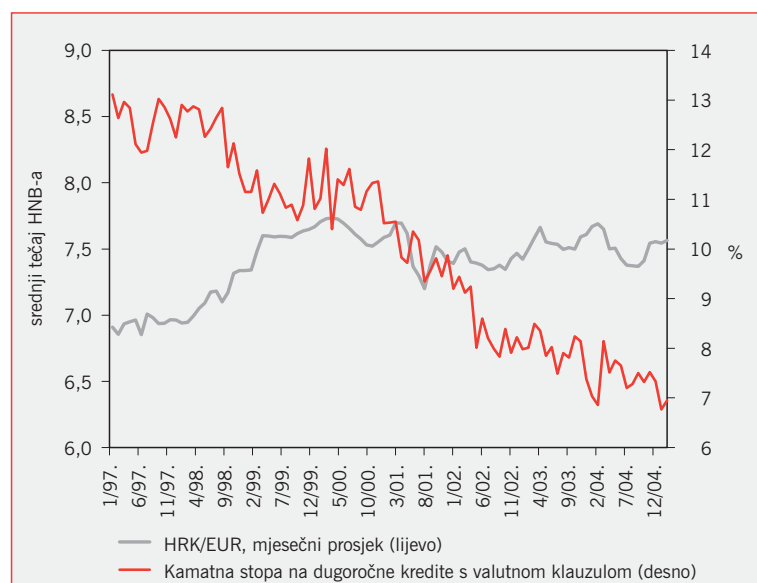
Izvor: HNB-ova anketa, 2004.

Prodaju nebankarskih proizvoda, usluge platnog prometa i trgovanje izvedenicama banke imaju u ponudi tek posljednje četiri godine.

platni promet, internetsko bankarstvo za stanovništvo, tzv. “paketiciranje” proizvoda i usluga, kartično poslovanje i usluge investicijskog bankarstva. Istodobno, one banke koje su već uvele slične usluge, najuspješnijima su ocijenile internetsko bankarstvo, brokerske poslove i skrbništvo nad vrijednosnim papirima.

Poslove s financijskim izvedenicama u Hrvatskoj je u protekle dvije godine započelo samo nekoliko banaka, no ni one same za sada nisu posve zadovoljne s njihovim rezultatom na tržištu. Od financijskih izvedenica, na hrvatskom tržištu najčešćaliji su devizni terminski ugovori (engl. forward) i zamjena valuta (engl. swap), za koje su uglavnom zainteresirana velika hrvatska poduzeća koja velik dio poslovanja ostvaruju s inozemnim partnerima. Ostale financijske izvedenice pojavljuju se sporadično. Prema mišljenju anketiranih bankara niska potražnja za instrumentima zaštite od valutnog i kamatnog rizika može se pripisati neinformiranosti i konzervativizmu većine hrvatskih gospodarstvenika, ali i višegodišnjem stabilnom tečaju kune prema euru, te opadajućem trendu i niskoj razini kamatnih

Slika 6. Tečaj kune i kamatne stope banaka

Izvor: HNB

Stabilan tečaj kune i dugotrajni silazni trend kamatnih stopa banaka smanjuju percepciju valutnog rizika i rizika kamatnih stopa.

stopa, koji smanjuju percepciju rizika od promjene deviznog tečaja i tržišnih kamatnih stopa.

3. Monetarna politika i institucionalno okruženje

U prošlim anketama bankari su kao negativnosti istaknuli reaktivan i nepredvidiv karakter monetarne politike središnje banke, nedostatak stvarne pravne zaštite vjerovnika i nelikvidno financijsko tržište. Reaktivnost monetarne politike prepoznali su u čestim promjenama instrumenata središnje banke i u inflaciji novih mjera, koje su svaki put bile odgovor HNB-a na nepoželjna kretanja na financijskom tržištu ili na nepoželjna kretanja makroekonomskih pokazatelja, a na koje središnja banka nije reagirala promjenom parametara postojećih instrumenata što je uobičajeno u svijetu. Nedostatak stvarne zaštite vjerovnika bankari su vidjeli u iznimno sporim sudskim postupcima s nepredvidivim ishodima, čak i u slučajevima u kojima postoji potpuno jasna i dokumentirana pravna pozadina, te u jednako sporom izvršavanju pravomoćnih sudskih presuda u praksi. Za negativan doprinos nelikvidnosti tržišta novca i kapitala, koja i inače obilježava mala gospodarstva poput hrvatskoga, bankari su smatrali odgovornima i središnju banku i Ministarstvo financija zbog njihova nedovoljno usklađenog djelovanja na tržištu novca te zbog premale prisutnosti države na domaćem tržištu obveznica i prepassivne uloge HNB-a na tržištu novca. Kao glavne posljedice nelikvidnosti financijskih tržišta koje otežavaju upravljanje likvidnošću i kamatnim rizikom ispitanici su naveli nereferentnost većine kamatnih stopa na novčanom tržištu i nepostojanje dugoročne kunske krivulje prinosa.

Zbog toga su u sklopu ove ankete bankari upitani o mogućim pozitivnim pomacima iz njihova kuta gledanja u vezi s monetarnom politikom, pravnom zaštitom vjerovnika i funkcioniranjem domaćih financijskih tržišta. Velika većina ispitanika odgovorila je da ni u jednom od navedena tri područja nije bilo pozitivnih pomaka u posljednje tri godine, a mnogi su ustvrdili da je u nekim segmentima institucionalnog okruženja došlo i do pogoršanja.

3.1. Monetarna politika

Bankari su uglavnom izrazili razumijevanje za napore središnje banke³ u obuzdavanju negativnih makroekonomskih kretanja, ali kritizirali su postojeći, vrlo složen sustav obvezne pričuve te bonitetne i devizne regulative. Štoviše, mnogi su ispitanici izjavili da unatoč arsenalu mjera, bez bolje koordinacije s restriktivnijom fiskalnom politikom, HNB neće samostalno uspjeti u suzbijanju negativnih kretanja u platnoj bilanci zemlje. To se ponajprije odnosi na napore HNB-a u stabiliza-

³ Detaljan opis napora HNB-a poduzetih tijekom 2003. i 2004. godine radi zaustavljanja nepoželjnih kretanja makroekonomskih varijabli dan je u Godišnjem izvješću HNB-a za 2003. godinu i u Biltenu HNB-a, brojevi 86, 91 i 95.

ciji inozemnog duga jer su mnogi bankari koji su priznali negativan utjecaj mjera HNB-a na profitabilnost njihovih banaka, izjavili da će se one svejedno nastaviti zaduživati u inozemstvu, dokle god su inozemni izvori relativno jeftini, i to u onolikom iznosu koliki će im biti potreban za ostvarenje planiranoga tržišnog udjela, pri čemu im je profitabilnost tek na drugom mjestu. Takva kretanja predviđaju i njihovi konkurenti, koji se ne namjeravaju značajno zaduživati u inozemstvu jer su u svojim poslovnim planovima prednost dali profitabilnosti.

Tablica 3. Razlozi korištenja inozemnih izvora financiranja za financiranje plasmana

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Rast domaćih depozita je prespor	12	21	37
Ročna struktura domaćih depozita je neprikladna	13	22	26
Inozemni izvori su jeftiniji	9	16	13
Inozemni izvori su stabilniji (manje kolebljivi)	6	10	5
Ostalo	16	28	18

Izvor: HNB-ova anketa, 2004.

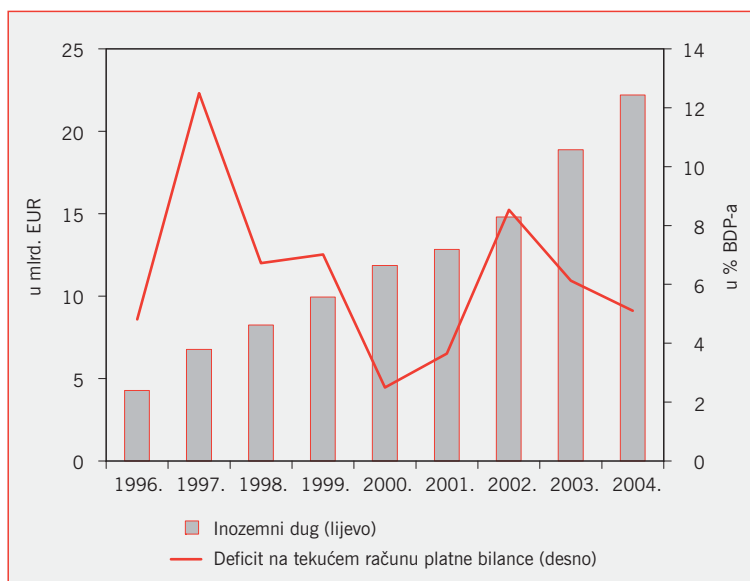
Da bi ostvario svoje namjere, HNB je u siječnju 2003. godine donio dvije mjere: Odluku o obveznom upisu blagajničkih zapisa HNB-a, kojom je *de facto* uveo porez bankama čija godišnja stopa rasta određenih plasmana banaka privatnom nefinancijskom sektoru prelazi 16% na godišnjoj razini, i Odluku o minimalno potrebnim deviznim potraživanjima, kojom je obvezao banke na postupno povećavanje njihove devizne likvidnosti do razine na kojoj će 35% njihovih deviznih obveza biti pokriveno likvidnim deviznim potraživanjima.

Zbog tih mjera monetarne politike usporila se statistički zabilježena kreditna aktivnost banaka, no nastavilo se produbljivanje vanjskotrgovinskog deficita i rast inozemnog duga. Naime, iako su negativna kretanja u robnoj razmjeni kompenzirana vrlo dobrim rezultatima u turizmu, što je u zbroju rezultiralo smanjenjem deficita tekućih transakcija (razmjene robe, usluga i dohotka) iskazanog kao udio u BDP-u, ovaj je deficit ipak ostao znatno veći nego 2000. godine kada je bio dosegnuo svoju najnižu vrijednost u hrvatskoj poslijeratnoj povijesti. Kako bi usporila negativne trendove, Hrvatska narodna banka posegnula je u rujnu 2003. za novom mjerom – postupnim povećanjem postotka dijela obračunate devizne obvezne pričuve koji se izvršava u kunama sa 25% na 42% – cilj koje je bilo otežati plasiranje devizne pasive u kunsku aktivu banaka.

Krajem 2003. godine središnja banka dodatno je zaoštrila monetarnu politiku donijevši niz odluka (s primjenom u 2004. godini) radi smanjenja deficita na tekućem računu platne bilance i inozemnog duga. Tim su odlukama propisani: stopotno izdvajanje deviznog dijela obvezne pričuve na devizne inozemne izvore i devizne depozite pravnih osoba u posebnom odnosu s bankom, povećanje minimalnog postotka obračunate obvezne pričuve koja se izdvaja na račune Hrvatske narodne banke sa 40% na 60% te smanjenje mogućnosti korištenja lombardnoga

Slika 7. Saldo platne bilance i inozemni dug RH

Negativni saldo tekućeg računa platne bilance i inozemni dug RH značajno su se povećali u razdoblju od 2000. do 2004., iako su prihodi od turizma doveli do poboljšanja salda tekućih transakcija u 2003. i 2004.

Izvor: HNB

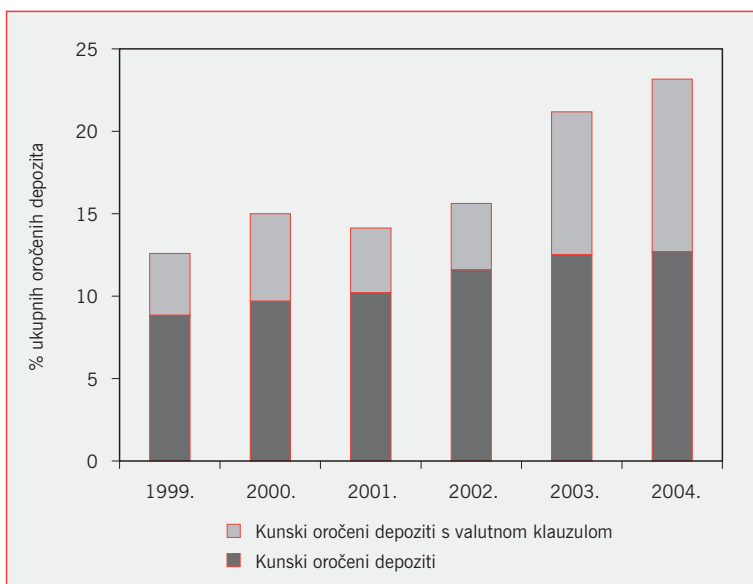
kredita tijekom mjeseca sa 15 na 5 dana. Što se tiče monetarnih instrumenata koji su obilježili 2003. godinu, valja spomenuti da je ukinuta Odluka o upisu obveznih blagajničkih zapisa, koja je od početka bila zamišljena kao privremena mjera monetarne politike. No, restriktivna monetarna politika nastavila se i u 2004. godini. U lipnju je donesena Odluka o graničnoj obveznoj pričuvu, prema kojoj banke od srpnja 2004. izdvajaju graničnu obveznu pričuvu na kumulativni porast svoje inozemne pasive u tekućem razdoblju u odnosu na bazno razdoblje, lipanj 2004.⁴

Od svih mjera HNB-a Odluka o minimalno potrebnim deviznim potraživanjima u skladu s očekivanjem najviše je pogodila veće banke, s relativno velikim deviznim obvezama, dok na manje banke, s pretežno kunskim izvorima sredstava, nije posebno utjecala. Kako bi ispunile uvjet propisan tom odlukom, banke koje su imale deviznu pokrivenost nižu od zahtijevane, pribjegavale su raznim načinima, kao što su poticanje štednje u kunama, privremeno polaganje dijela deviznih sredstava kod banke matice i kupovina deviznih blagajničkih zapisa HNB-a u razdoblju koje je neposredno prethodilo njihovu trajnom ukidanju. Nameće se zaključak kako je ta mjera najviše utjecala na profitabilnost poslovanja banaka, ali one nisu imale osobitih poteškoća pri zadovoljavanju propisanih uvjeta.

S druge strane, Odluka o obveznom upisu blagajničkih zapisa na dio banaka uopće nije utjecala jer nisu ni planirale rast veći od 16% na godišnjoj razini. No, Odluka je pogodila ambiciozne male banke kao i veće banke koje su se nalazile usred žestokoga tržišnog natjecanja za mjesto treće i četvrte banke po veličini na hrvatskom tržištu. Rezultati ankete potvrdili su ono što su analitičari središnje banke već uvidjeli, a to je da su neke banke pronašle različite načine kako formalno

4 Granična obvezna pričuvu (GOP) detaljnije je opisana u Biltenu HNB-a br. 97.

Slika 8. Kunski depoziti i depoziti s valutnom klauzulom

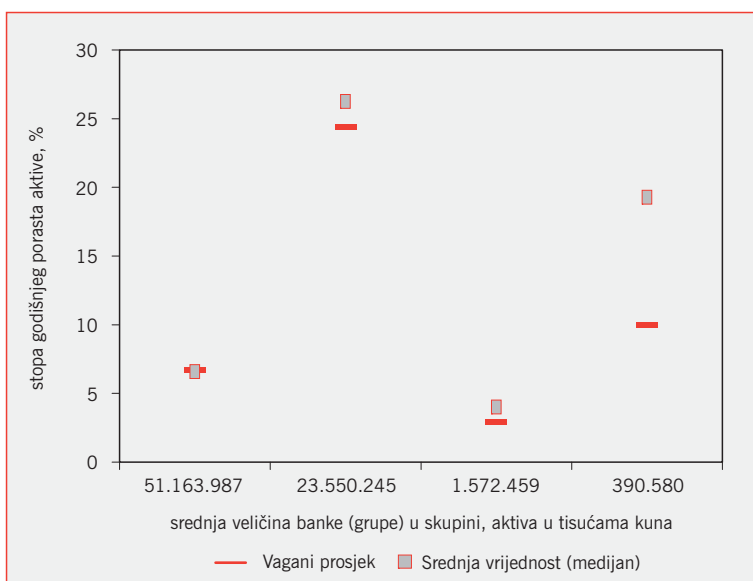
Izvor: HNB

Udio kunskih depozita s valutnom klauzulom u ukupnim depozitima znatno se povećao tijekom 2003. i blago tijekom 2004., što je uz istodobno blago povećanje "čistih" kunskih depozita dovelo do najznačajnijeg smanjenja udjela deviznih u ukupnim depozitima u novijoj monetarnoj povijesti.

zadovoljiti Odluku, a ipak ostvariti znatno viši rast određenih tipova plasmana, te tako osigurati svoj tržišni udio.

U prvom koraku banke su restrukturirale svoje plasmane smanjenjem portfelja vrijednosnih papira i smanjenjem limita za okvirne kredite, kako bi stvorile dodatni prostor za rast kredita, te su se orijentirale na neograničene plasmane, poput kredita državi. Neke banke velike su klijente (pravne osobe) i velike projekte preusmjerile svojim bankama maticama u inozemstvu. Uz to, odobravale su kredite s kraćim rokovima dospjeća (ispod 1 godine) pa su tako postigle veći "obr-

Slika 9. Rast (grupa) banaka – po skupinama prema veličini

Izvori: HNB; izračun autora

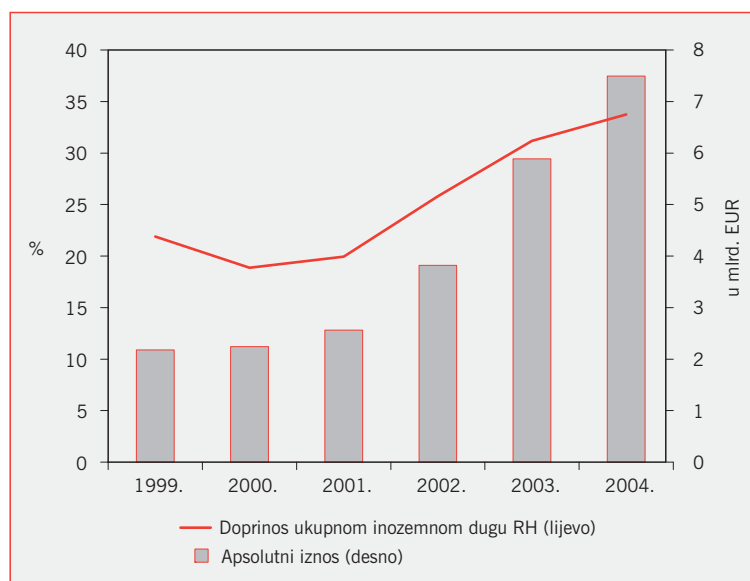
Aktiva najvećih banaka raste sporije od aktive najmanjih, ali je odnos stope rasta aktive i veličine banke u skupini srednjih banaka izrazito nelinearan – srednjevelike su banke najagresivnije, a srednjemale banke najsuzdržanije od svih četiriju skupina banaka.

taj” kredita ne dovodeći se u opasnost da prijeđu dopuštenu stopu rasta od 16%. Postupak spajanja s drugom bankom određenim je bankama pomogao da ne izgube ili čak da ojačaju svoj tržišni udio unatoč rastu manjem od planiranog. Nekolicina bankara naglasila je kako nije jednostavno zaustaviti “zahuktalu kreditnu mašineriju” (osobito u segmentu poslovanja sa stanovništvom), no neki su prijavili i usamljene pojedinačne pokušaje smanjivanja potražnje za kreditima pomoću strožih uvjeta za dobivanje kredita i zadržavanja kamatnih stopa na razini višoj od one koju ima konkurencija. Na kraju, uza sve opisane načine izbjegavanja, zaobilazjenja i prilagođivanja Odluci, dio banaka financijski je uspjeh podredio osvajanju većega tržišnog udjela, pa su i pod cijenu obveznog upisa blagajničkih zapisa imale rast veći od 16%.

Konačno, uvođenje granične obvezne pričuve većinu ispitanih (uglavnom najmanjih) banaka nije osobito pogodilo jer nisu zadužene u inozemstvu niti su takvo zaduživanje planirale u idućem razdoblju. Za razliku od njih, manja skupina (uglavnom najvećih) banaka koje se velikim dijelom oslanjaju na inozemne izvore financiranja, bila je primorana smanjiti planirano zaduživanje izvan zemlje te početi razmišljati o povećanju domaćih izvora. Banke su navele da su im osnovni razlozi korištenja inozemnih izvora financiranja spori rast domaćih depozita i njihova neprikladna ročna struktura, dok je niža cijena inozemnih izvora pri tom manje važan faktor. Iako je granična obvezna pričuva smanjila profitabilnost inozemnog zaduživanja, te banke ističu kako im domaći izvori nisu dovoljni za financiranje željenog rasta, pa će po potrebi i dalje posezati za inozemnim izvorima. Trošak granične obvezne pričuve samo su rijetke banke prevalile na klijente povećavajući kamatne stope na kredite, dok je većina bankara i dalje spremna na smanjenje kamatne marže uz nepromijenjene kamatne stope na kredite, a sve radi povećanja tržišnog udjela.

Slika 10. Inozemni dug poslovnih banaka

Udio inozemnog duga banaka u ukupnom inozemnom dugu zemlje gotovo se udvostručio u razdoblju 2002. – 2004., a istodobno se apsolutni iznos inozemnog duga zamalo utrostručio.

Izvor: HNB

Osnovni prigovor manjih banaka na spomenute tri odluke jest taj da su mjere neselektivne jer podjednako “kažnjavaju” sve banke – kako velike banke čije vanjsko zaduživanje i kreditni rast u teoriji mogu ugroziti makroekonomsku stabilnost zemlje, i koje su osim toga i same pridonijele pogoršanju pokazatelja inozemnog duga i deficita platne bilance, tako i male banke, koje su sada dodatno ograničene u borbi za svoje mjesto na tržištu.

3.2. Pravosudni sustav

Pravna zaštita vjerovnika danas nije ni bolja ni lošija nego prije tri godine, sudeći prema odgovorima ispitanika u ovoj anketi. Dok jedni smatraju da je to djelomice posljedica kompliciranih i nejasnih zakona, drugi su uvjereni kako su zakoni dobri, ali njihova je provedba vrlo loša. Loša provedba ogleda se u sporom donošenju presuda i još sporijem vođenju stečajnih i ovršnih postupaka, koji banci stvaraju siguran trošak uz neizvjesnu naplatu. Osim što su ponovili primjedbe na sporost u radu sudova, koje se nisu promijenile od prošle ankete, bankari ovog puta smatraju i da stečajni upravitelji imaju prevelike ovlasti te da su spori u zaključivanju stečajnih postupaka. Zbog navedenih razloga velik broj banaka uspješno izbjegava stečajevе pa svoja potraživanja pravodobno prodaje te naplaćuje nagodbom ili prodajom lako zapljenjive založne imovine.

Dok se sporost sudova zbog nepoznatog razloga za sada čini nerješivim problemom (to bi trebalo biti najlakše za rješavanje!), već odavno prepoznat problem neinformiranosti banaka o kreditnim obvezama i potencijalnim obvezama klijenata uskoro će biti otklonjen. Naime, krajem 2004. godine Hrvatska udruga banaka konačno je formalno uspostavila kreditni registar, koji je uobičajen u svim zemljama s razvijenim financijskim tržištima. Društveni ugovor o osnivanju Hrvatskog registra obveza po kreditima d.o.o. (HROK) potpisalo je dvadeset hrvatskih banaka te je 24. studenoga 2004. održana njegova osnivačka skupština.

Kreditni registar trebao bi početi djelovati u drugoj polovici 2005. godine, a

Tablica 4. Pravna zaštita vjerovnika

Ponuđeni odgovor	Vagani prosjek	Obični prosjek
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici izloženi mitu	2,8	2,6
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici izloženi političkom pritisku	2,5	2,7
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su zakoni nejasni	3,6	3,6
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici neuvježbani	3,1	3,4
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici općenito nakloniji određenim društvenim skupinama, npr. dužnicima	3,0	3,5
Sudski sporovi traju dugo jer je broj sudskih službenika nedostatan	2,7	2,9
Sudski sporovi traju dugo jer su sudske procedure nepotrebno složene	3,3	4,0
Sudski sporovi traju dugo jer zakon dopušta brojne taktike otezanja	4,6	4,5
Sudski sporovi traju dugo jer suci nepotrebno dopuštaju taktike otezanja	4,3	4,2

Odgovor na pitanje “Ocijenite točnost sljedećih tvrdnji, glede zaštite vjerovnika u sudskoj praksi, ocjenama od 1 do 5 (1 – potpuno netočno, 2 – uglavnom netočno, 3 – djelomično (ne)točno, 4 – uglavnom točno, 5 – potpuno točno).”

Izvor: HNB-ova anketa, 2004.

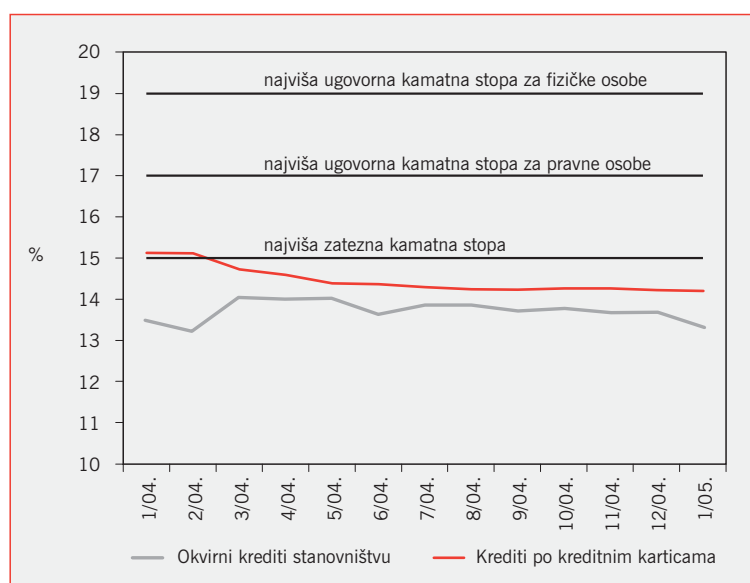
ispitanicima je postavljeno pitanje kako će korištenje podacima iz tog registra utjecati na važeće politike banaka za odobravanje kredita stanovništvu. Kao što se moglo predvidjeti, bankari očekuju da će služenje HROK-om omogućiti bolju ocjenu i selekciju klijenata, što će postupno dovesti do smanjenja ukupnoga kreditnog rizika i udjela loših kredita. Isto tako, u prvo vrijeme najvjerojatnije neće doći do razlikovanja cijena kredita ovisno o bonitetu klijenata, nego će se kreditiranje radije ograničiti samo na “dobre” klijente. Zbog toga neki bankari predviđaju da će se smanjiti rast kredita sektoru stanovništva, dok drugi ipak procjenjuju da će se kreditna ekspanzija nastaviti sve dok se u potpunosti ne iskoristi njegov kreditni potencijal.

Ispitanici smatraju da bi dostupnost podataka iz kreditnog registra trebala s vremenom u potpunosti potisnuti korištenje jamaca kao instrumenta osiguranja kredita koji je specifičan za hrvatsko bankarstvo, i da će banke prijeći na klasično hipotekarno kreditiranje. Iako svi bankari pozdravljaju pokretanje HROK-a, neki su istaknuli kako će podaci biti potpuni tek kada se u registar uz banke uključe još i država i poduzeća koja pružaju javne usluge. Nekoliko banaka izrazilo je zabrinutost da bi pojava HROK-a mogla dovesti do polarizacije banaka na one koje će se dosljedno koristiti podacima iz kreditnog registra i na one koje se njima neće koristiti, nego će svjesno ulaziti u rizične kredite, te tako ugroziti stabilnost cijelog bankovnog sustava.

U 2004. godini doneseno je ili izrađeno nekoliko zakona koji izravno ili neizravno uređuju odnose na financijskom tržištu: Zakon o kamatama (NN, br. 94/2004.), Zakon o osiguranju depozita (NN, br. 177/2004.) i prijedlog Zakona o obveznim odnosima. Glavnina anketiranih bankara podržava zakonsko uređenje ugovornih kamata i pokušaj sprečavanja lihvarjenja, ali gotovo svi smatraju da je ovim zakonom to učinjeno na krivi način. Prema mišljenju bankara ograničava-

Slika 11. Kamatne stope banaka na najskuplje tipove kredita

Kamatne stope banaka, i na najskuplje tipove kredita, u prosjeku su znatno ispod važećih ograničenja prema Zakonu o kamatama.

Izvor: HNB

nje apsolutnog iznosa nominalne kamatne stope zadiranje je u mehanizme slobodnog tržišta, a osim toga i nedjelotvorno jer su ograničenja koja se odnose na najvišu ugovornu kamatnu stopu i zateznu kamatu postavljena toliko visoko da gotovo nemaju smisla. Kamatne stope ispitanih banaka danas su ispod najviših razina propisanih zakonom, pa Zakon o kamatama neće utjecati na njihove kreditne politike.

Nacrt Zakona o osiguranju depozita većina banaka primila je vrlo negativno zbog mnoštva razloga. Neke banke smatraju ga svojevrsnim neustavnim, paradržavnim porezom za banke, no gotovo sve banke slažu se da je premija osiguranja previsoka, a poslovanje Državne agencije za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka nedjelotvorno i nedovoljno transparentno. Banke u inozemnom vlasništvu istaknule su i da visoka premija hrvatske banke stavlja u nepovoljan položaj u usporedbi s drugim bankama iz srednje i istočne Europe. Osim toga, neke banke smatraju da bi se visina premije trebala razlikovati s obzirom na rizičnost poslovanja pojedine banke.

Za razliku od prethodnih dvaju zakona, s prijedlogom Zakona o obveznim odnosima bankari su bili prilično slabo upoznati ili nisu imali određenog stava. Nekoliko anketiranih bankara upozorilo je na činjenicu da je dio tog prijedloga koji se odnosi na regulaciju kamatnih stopa u suprotnosti s tek donesenim Zakonom o kamatama. Zakon o obveznim odnosima (NN, br. 35/2005.) na snagu će stupiti 1. siječnja 2006., međutim odredbe koje se odnose na ugovorne i zatezne kamatne stope početak će se primjenjivati tek dvije godine nakon stupanja ovog zakona na snagu.

Tablica 5. Godišnje premije osiguranja depozita u izabranim zemljama

Zemlje sa sličnim ^a sustavom osiguranja depozita	Godišnja premija ^b
Japan	do 0,04
Belgija	do 0,06
Jamajka	0,1
Island	0,15
Danska	do 0,2
Španjolska	do 0,2
Slovačka	do 0,3
Letonija	0,3
Brazil	0,3
Češka	0,5
Hrvatska	0,8
Litva	1,5
Venezuela	2

Malen broj zemalja ima shemu osiguranja depozita usporedivu s hrvatskom, a među njima hrvatska je shema uvjerljivo jedna od najskupljih.

^a Eksplicitna shema s obveznim sudjelovanjem i akumulacijskim fondom koji se puni redovitim doprinosima po fiksnim stopama premije u odnosu na osiguranu osnovicu, te su iz osiguranja isključeni međubankovni depoziti.

^b Godišnja premija izražena je kao postotak osigurane osnovice.

Izvor: www.worldbank.org

3.3. Financijska tržišta

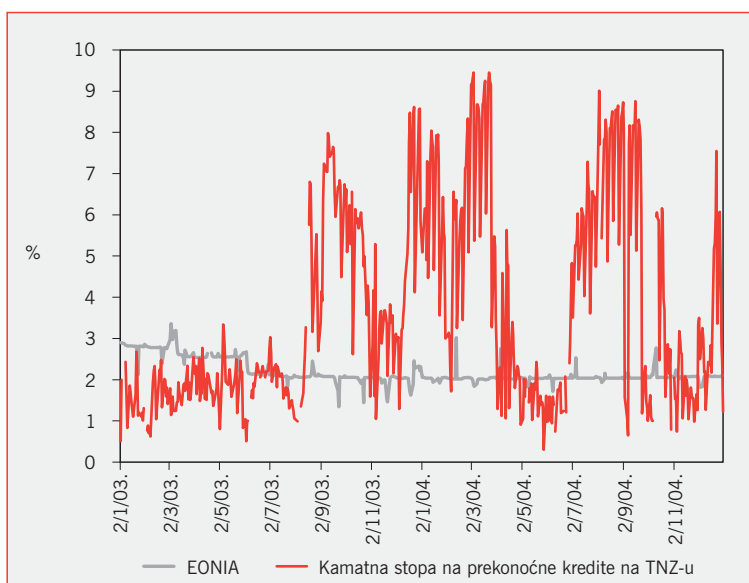
Tijekom anketnih razgovora bankari su vrlo uvjerljivo zagovarali svoje viđenje rješenja kompleksne monetarne politike i nedjelotvornog sudstva. Međutim, nisu ponudili ni jedan konkretan prijedlog za rješenje problema u vezi s nelikvidnošću tržišta novca i kapitala, koji je sastavno obilježje svih malih financijskih sustava kakav je i hrvatski. Stječe se dojam da se najveće banke danas rutinski koriste međunarodnim financijskim tržištima pri upravljanju likvidnošću i za zaštitu od poslovnih rizika, što im omogućuje zaobilaznje ovog problema. Manje se banke u iste svrhe koriste uglavnom tim istim najvećim bankama. Tako domaća tržišta više nisu "posebna", već su ona samo jedan mali segment globalnoga financijskog tržišta.

Mnogi bankari smatraju da su kamatne stope na tržištu novca danas manje referentne za određivanje cijena bankarskih proizvoda nego prije tri godine, zbog povećanja njihove kolebljivosti krajem 2003. godine, koja se održala sve do danas. Stoga veće banke pri određivanju cijena svojih proizvoda najčešće uzimaju u obzir samo cijene na trezorske zapise pri izdavanju, a od inozemnih cijena stope EURIBOR-a za razne rokove dospijeća. Manje banke najčešće se ravnaju prema cijenama kod konkurencije. U skladu s time, bankari smatraju da se pozitivni pomaci na ovom polju mogu očekivati tek nakon uvođenja najavljenih operacija HNB-a na otvorenom tržištu, ali upozoravaju da će one rezultirati manjom kolebljivosti kamatnih stopa samo ako HNB ne sterilizira odmah dodatnu likvidnost, koju će operacijama stvoriti.

Ispitanici su iskazali puno manje nade u rješenje drugog problema vezanog uz referentnost domaćih kamatnih stopa – produljenja kunske krivulje prinosa. Iako je tijekom 2003. godine jedna poslovna banka već izdala kunsku obveznicu na do-

Slika 12. Kamatne stope na novčanim tržištima EMU i RH

Kolebljivost kamatnih stopa na prekonoćne kredite na Tržištu novca Zagreb uvelike premašuje kolebljivost srodnih stopa u području EMU.

Izvori: Tržište novca Zagreb; www.euribor.org

maćem tržištu, ni jedan ispitanik nije potvrdio slične čvrste planove svoje banke u bližoj budućnosti. Dok neki smatraju da jedino država može i mora učiniti prvi korak da bi se kunska krivulja prinosa popunila rokovima duljim od jedne godine, drugi uopće ne vide rješenje ovog problema, jer ne vide kako bi se mogla potaknuti dugoročna ulaganja u kunske instrumente.

4. Upravljanje rizicima

U prethodnoj HNB-ovoj anketi iz 2002. bankari su glede upravljanja rizicima zaključili da će najveći dugoročni angažman biti povezan s prilagođivanjem poslovanja drugom Bazelskom sporazumu o kapitalu (tzv. Baselu II), a posebice s uvođenjem procedura i primjenom sustava upravljanja operativnim i tržišnim rizicima, kojima se tada nije adekvatno upravljalo ni prema prvom Bazelskom sporazumu o kapitalu (tzv. Baselu I). No, kao puno veći kratkoročni izazov bankari su prepoznali poteškoće u prilagodbi propisima HNB-a koji su domaće bankarstvo uveli u svijet proturječnoga Međunarodnoga računovodstvenog standarda broj 39 (MRS 39).

Banke su istaknule da kratak rok prilagodbe tom vrlo složenom standardu nametnut od HNB-a, te propisana primjena MRS-a 39 na razini pojedinoga kredita umjesto na razini portfelja, značajno poskupljuju primjenu novoga standarda. U međuvremenu HNB je početkom 2003. donio uputu za klasifikaciju plasmana banaka prema procijenjenom stupnju rizičnosti, kojom se plasmani koji ulaze u tzv. "portfelj malih kredita" banke izuzimaju od pojedinačne primjene MRS-a 39, što je bankama znatno pojeftinilo primjenu ovoga računovodstvenog standarda.

Također početkom 2003. HNB je donio uputu za mjerenje izloženosti banke tržišnim rizicima prema metodologiji propisanoj Aneksom Basela I iz 1996. godine. S početkom primjene 1. siječnja 2004. ova je uputa promijenila način na koji banke izračunavaju stopu adekvatnosti svoga jamstvenoga kapitala, tako da ovaj izračun uz kapitalni zahtjev za kreditni rizik sada uključuje i kapitalne zahtjeve za različite tržišne rizike.

S druge strane, što se tiče propisa za upravljanje operativnim rizicima, od vremena kada je provedena prethodna anketa banaka, do danas nije došlo do značajnijih promjena. Stvarni se pomak može očekivati tek s početkom primjene standarda za upravljanje operativnim rizicima koje propisuje Basel II. Konačni tekst tog dokumenta objavljen je tek sredinom 2004. godine, a primjena će uslijediti između 2005. i 2010.

Prilagodba domaćih banaka Baselu II jedna je od najvažnijih tema budućnosti. HNB je sredinom 2004. godine proveo tematsku anketu radi prikupljanja osnovnih informacija o tome kakvi su planovi banaka za primjenu Basela II i koja bi područja pritom mogla biti problem, kao i radi prikupljanja dodatnih informacija o stanju upravljanja rizicima u bankama. Glavni zaključci te ankete (HNB, 2004.a) mogu se sažeti u četiri odlomka.

Prvo, u bankovnom sustavu postoje velike razlike u stupnju poznavanja i po-

duzetim pripremama i zanimanju za primjenu Basela II. S jedne strane banke u stranom vlasništvu i općenito veće banke ubrajaju se među dobre poznavatelje te problematike, a s druge strane manje domaće banke relativno je loše poznaju.

Drugo, ista polarizacija vidljiva je i pri upravljanju rizicima, gdje su banke u stranom vlasništvu, što pod pritiskom svojih banaka matice, a što samostalno, napravile pozitivne pomake, te osim metodologije HNB-a uspostavljaju i vlastitu metodologiju za procjenu rizika, dok se većina manjih banaka još uvijek oslanja isključivo na propise HNB-a.

Treće, velik se broj srednjih i manjih banaka odlučio za primjenu najnaprednijega internog sustava raspoređivanja plasmana prema procijenjenom stupnju kreditnog rizika u skladu s Baselom II. Međutim, imajući na umu prikupljene odgovore i na druga pitanja u upitniku, stječe se dojam da takav stav više odražava težnju tih banaka za promjenom postojećeg pristupa nego njihov realan optimizam glede uspješnosti uvođenja najnaprednijega internog sustava raspoređivanja plasmana u bližoj budućnosti.

I četvrto, u skladu s našim očekivanjima i utjecajem banaka matice, najveće su se banke redom izjasnile za najnaprednije tehnike mjerenja svih bankovnih rizika.

U sklopu ove ankete, a kako bi se još preciznije procijenili stvarni stupanj poznavanja Basela II i spremnost domaćih banaka za njegovo uvođenje, bankari su odgovarali na niz pitanja vezanih uz specifične zahtjeve koje nameće upravljanje rizicima prema standardima Basela II. S obzirom na prevladavajuću važnost kreditnog rizika, za koji je, prema očekivanju, velika većina bankara izjavila da je i dalje najvažniji rizik za hrvatske banke, većina pitanja odnosila se na poznavanje naprednih metoda u procjeni kreditnog rizika.

Ostatak pitanja odnosio se na operativni rizik, za koji su bankari i u ovoj kao i u prethodnoj anketi izjavili da ima sve veće značenje, zbog činjenice da je on vjerojatno najteže “mjerljiv”, te je kao takav i najslabije uređen trenutačno važećim propisima za upravljanje rizicima banaka.

4.1. Kreditni rizik

Glede spremnosti banaka za uvođenje novih standarda u upravljanju kreditnim rizikom, prvo je ispitana adekvatnost organizacijske strukture banke. Utvrđeno je da je u velikom broju banaka najviše rangirani menadžer zadužen isključivo za kreditni rizik obično direktor direkcije (voditelj službe) za upravljanje kreditnim rizikom u sklopu sektora (direkcije) za upravljanje rizicima. Međutim, u podjednako velikom broju banaka utvrđeno je nepostojanje menadžera koji bi se bavio isključivo upravljanjem kreditnim rizikom, a u nerijetkim slučajevima i nepostojanje menadžera koji bi se bavio bilo kojim rizikom poslovanja, bilo pojedinačno, bilo zbirno.

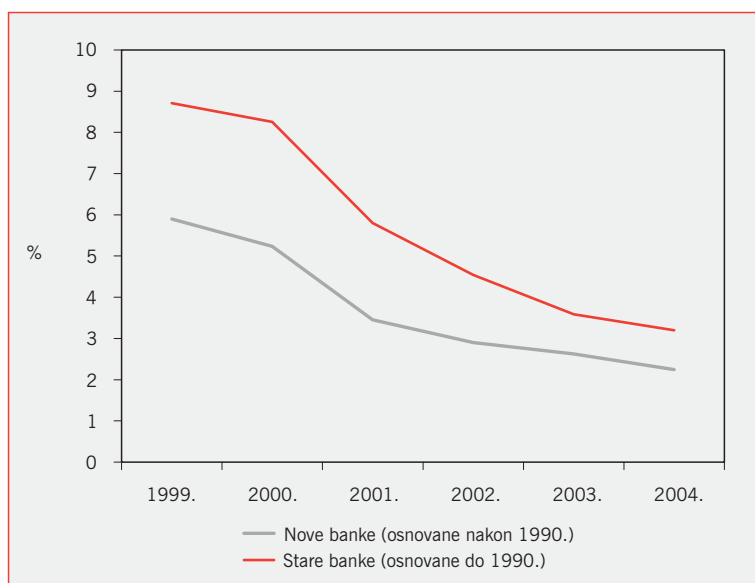
U odgovorima banaka na pitanje o organizacijskoj strukturi upravljanja kreditnim rizikom razvidna je velika razlika između većih i manjih banaka, ali i između manjih i najmanjih banaka. Iz odgovora posljednje skupine ne raspoznaje se ni kako trenutačno upravljaju kreditnim rizikom u skladu s Baselom I, pa je sas-

vim izvjesno da one još neko dulje vrijeme neće biti spremne za Basel II. Kod prvih dviju skupina, čak i u slučajevima duboke hijerarhije, broj zaposlenih u službama za upravljanje kreditnim rizikom u pravilu je malen (1 – 3 osobe), te će njihova uspješnost u prihvaćanju Basela II bitno ovisiti o kvaliteti tog osoblja, stupnju integracije procesa mjerenja kreditnog rizika u informacijski sustav banke i o izboru metode mjerenja kreditnog rizika.

Drugo pitanje, postavljeno radi ocjenjivanja spremnosti banaka za napredno mjerenje kreditnog rizika, odnosilo se na vođenje baze podataka o gubicima koje je kreditni rizik prouzročio u protekom razdoblju. Prema odgovorima na ovo pitanje banke se može grubo razvrstati u dvije podjednako brojne skupine: na one koje vode evidenciju, ali ne i elektroničku bazu podataka, te na one koje vode elektroničku bazu podataka. U posljednjoj se skupini razlikuju banke čiji podaci pokrivaju kratko razdoblje od onih banaka koje već sada imaju dovoljno dug vremenski niz podataka. Njihov je problem odabir duljine vremenske serije koju će iskoristiti u modelima predviđanja, s obzirom na činjenicu da se s vremenskim odmakom smanjuje relevantnost povijesnih podataka za predviđanje budućih kretanja. Od samog odgovora na to pitanje zanimljiviji su razlozi zbog kojih neke banke nemaju baze podataka. Naime, čini se da su konzervativnije “nove” banke (one nastale nakon 1990.) uglavnom bile pošteđene gubitaka zbog korporativnih propasti, a kako su krediti građanima, prema nekim tvrdnjama, kod većine banaka prekomjerno osigurani, onda kod ovih banaka baza podataka, kada bi i postojala, ne bi sadržavala dovoljno informacija za smisleni analizu kreditnog rizika.

Konačno, provjereno je i koliko bankari poznaju osnovne termine iz područja mjerenja kreditnog rizika kao što su postotak broja loših kredita (engl. probability of default, PD), zatim stopa naplate loših kredita (engl. recovery rate, R) te stopa gubitka po lošim kreditima (engl. loss-given-default, LGD). Ustanovljeno je da

Slika 13. Ispravci vrijednosti i rezervacije za potencijalne gubitke

Izvor: HNB

Ispravci vrijednosti u ukupnoj imovini kod “novih” banaka u početku su bili znatno manji nego kod “starih” banaka.

velika većina banaka ne računa PD, a prema odgovorima na ovo pitanje može se procijeniti da je kod nekolicine banaka to odraz nepoznavanja definicije navedenog parametra, dok je kod većine riječ o nepostojanju (kvalitetne) baze podataka. Sudeći na temelju odgovora onih banaka koje računaju PD, on se kreće oko 3 – 4% za stanovništvo i 5 – 10% za poduzeća. Prema nekim navodima takav odnos nije sam po sebi zadan ili prirodan, već je on prvenstveno posljedica razvoja hrvatskoga gospodarstva i bankarstva u posljednjih petnaest godina.

Što se tiče parametra R, većina ga banaka ne računa, a kod onih banaka koje ga računaju on je vrlo visok i uglavnom iznosi više od 50%. Ipak, mnoge banke napominju da je uzorak prekratak da bi bio statistički značajan, a naplata je obično iznimno spora, pa brojke valja korigirati i za vremensku vrijednost novca. Kao i kod parametra PD, postoje indicije da je odgovor dobiven barem od nekoliko banaka rezultat nepoznavanja terminologije. No, ocjena da je R veći od 50%, vjerojatno se može prihvatiti jer je taj odgovor većina anketiranih bankara razumno obrazložila vrlo visokim stupnjem kolateralizacije većine potraživanja banke, uz naplatu u trajanju od 2 do 5 godina.

Ispitanicima je postavljen i niz pitanja o aspektima upravljanja kreditnim rizikom koji se ne odnose na njegovo mjerenje. Iz odgovora se nazire da banke imaju najviše iskustva u procjenjivanju vrijednosti založne imovine. Većina banaka podjednako pažljivo razmatra vrijednost i unovčivost zaloga, a bez zaloga nude samo kredite malih iznosa. Velik je broj banaka istaknuo da sudska praksa i “psihologija” dužnika određuju unovčivost pojedinih vrsta zaloga, te da je i to jedan od čimbenika u procjeni vrijednosti založne imovine. Tako među nekretninama najbolje kotiraju poslovni prostori zbog brze unovčivosti, stambeni prostori zbog psihološkog pritiska na dužnika te nekretnine na obali zbog mogućnosti znatne aprecijacije. Ipak, manje su banke kod kredita stanovništvu i veće banke kod kredita poduzećima navele da predviđanje obilnoga novčanog toka može katkad zamijeniti nedostatan zalog fizičke imovine.

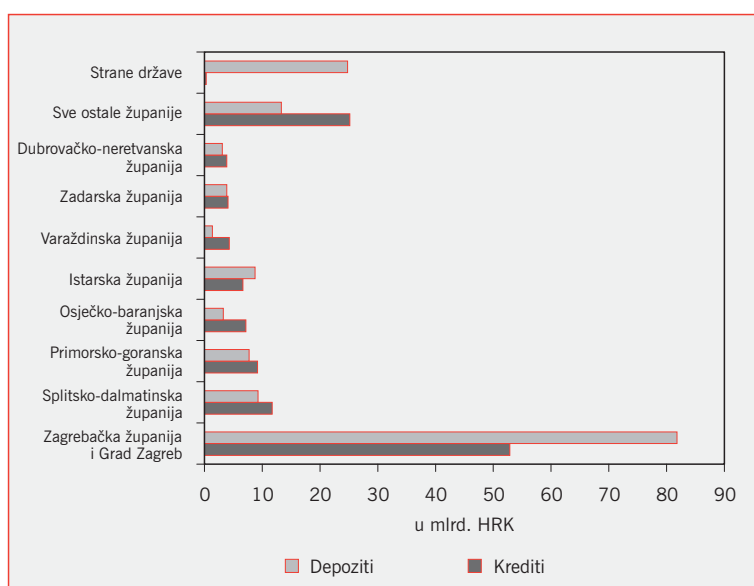
Također, banke ulažu veliko znanje u slaganje različitih instrumenata osiguranja potraživanja kako bi se postigla optimalna mješavina za klijenta i za banku. Tako, velik broj banaka prihvaća police osiguranja života kao dodatno osiguranje potraživanja te police osiguranja potraživanja u zamjenu za jamce. Za kratkoročne kredite mnoge banke ne traže zalog nekretnine, već ga zamjenjuju kombinacijom instrumenata platnog prometa (mjenica i zadužnica), jamaca i zaloga pokretne imovine (vozila i plovila). Većina banaka kao dopunsko osiguranje prihvaća novčani polog, dok neke banke prihvaćaju i određene vrijednosne papire.

Nešto manje iskustva banke imaju s automatiziranim sustavima za procjenu boniteta klijenata. Male se banke uglavnom ne koriste takvim sustavima, srednje su banke podijeljene na one koje razmišljaju o njima i one koje se njima donekle koriste, dok ih veće banke uglavnom primjenjuju za standardne kreditne proizvode (kredite stanovništvu i malim poduzetnicima). Zanimljivo je i to da nekoliko banaka ima sustav automatizirane obrade kredita, ali se njime koriste samo kao pomoćnim sredstvom u procesu odobravanja kredita. S druge strane, većina banaka koja upotrebljava takve sustave izjavila je da se ocjene boniteta revidiraju

tromjesečno ili najmanje jednom godišnje (kod dugoročnih kredita), te da revizije utječu na ocjenu kreditnog rizika klijenta.

Najmanje iskustva ispitanici imaju u raspršivanju kreditnog rizika. Naime, profitni motivi većinu velikih banaka tjeraju u regije i djelatnosti koje stvaraju najveću dodanu vrijednost. Srednje i male banke imaju regionalnu ili lokalnu usmjerenost, koja unaprijed definira i stupanj raspršenosti njihovih portfelja. I one banke koje imaju formalne ciljeve u raspršivanju izjavile su da potražnja i konkurencija onemogućavaju njihovo strogo provođenje. Zbog svega su toga manje banke izložnije mikroekonomskim i političkim rizicima na lokalnoj razini, a veće banke makroekonomskim rizicima na nacionalnoj i nadnacionalnoj razini.

Slika 14. Geografska distribucija kredita i depozita

Kredit i depoziti banaka koncentrirani su u Zagrebu.

Izvor: HNB

U organizacijskom smislu čini se da banke najviše pozornosti poklanjaju procesima odobravanja plasmana i naplate loših potraživanja. Iako nije postavljeno konkretno pitanje o organizacijskoj strukturi u ovom segmentu poslovanja, upitan za organizaciju upravljanja kreditnim rizikom, veliki broj ispitanika opisao je svoju organizaciju i procedure za obavljanje upravo tih poslova. Iz odgovora se moglo zaključiti da je na tim poslovima zaposlen velik broj ljudi (uglavnom kreditnih analitičara), i to najčešće u velikim i važnim organizacijskim jedinicama banke. To je upravo suprotno od važnosti koju za sada imaju poslovi mjerenja kreditnog rizika, na kojima najčešće radi vrlo malen broj ljudi i menadžera, a kod manjih banaka ti su poslovi nerijetko povjereni samim kreditnim analitičarima.

Iz svega navedenoga stječe se dojam da su banke puno spremnije za one aspekte upravljanja kreditnim rizikom koji nisu povezani s njegovim mjerenjem. Ta bi se situacija mogla znatno promijeniti u budućnosti, kako se banke sve više budu približavale trenutku uvođenja naprednih shema za mjerenje kreditnog rizika koje im se nude u sklopu Basela II.

4.2. Operativni rizik

Spremnost banaka da usvoje standarde Basela II za upravljanje operativnim rizikom nije izravno ocijenjena, već je podrobnije ispitano trenutačno stanje u banci u vezi s organizacijom i procedurama za upravljanje operativnim rizicima. Na otvoreno pitanje o tome kako banka upravlja operativnim rizikom, bankari su dali vrlo različite odgovore. Među njima se brojnošću ističu banke kod kojih je za upravljanje operativnim rizikom zadužena služba interne kontrole, tj. unutarnje revizije, slijede banke kod kojih se operativni rizik rješava sustavom “više pari očiju”, potom banke koje se protiv ovog rizika bore većim brojem pravilnika i pisanih procedura te naposljetku banke koje operativni rizik uglavnom rješavaju unapređivanjem informacijskih sustava ugrađivanjem kontrola i ograničavanjem prava i ovlasti pojedinih zaposlenika. Samo je malen broj ispitanika opisao proces upravljanja operativnim rizikom koji bi barem donekle odražavao preporuke Basela II, a još je manji broj banaka naveo kako će znatno pojačati napore radi boljeg upravljanja operativnim rizicima u sklopu priprema za Basel II.

U skladu s prethodnim odgovorom najveća organizacijska jedinica i najviše rangirani menadžer zaduženi za upravljanje operativnim rizikom najčešće su u sastavu funkcije interne kontrole, tj. unutarnje revizije, a vrlo malen broj banaka ima direkciju ili službu za upravljanje operativnim rizikom. Tako je operativnom riziku pridano manje značenje nego kreditnom riziku, osim u nekolicini banaka gdje su oni, barem formalno, organizacijski ravnopravni. To je potpuno u skladu s mišljenjem bankara da je kreditni rizik i dalje uvjerljivo najvažniji rizik u poslovanju hrvatskih banaka.

Nadalje, i u pristupu mjerenju operativnog rizika primjetno je da je taj rizik manje važan od kreditnoga. Samo je nekoliko banaka izjavilo da vode evidenciju o gubicima proizašlim iz manjkavosti sustava, procesa, nedostataka u procedurama i sličnog. Među njima ni jedna banka nije se mogla pohvaliti elektroničkom bazom podataka koja obuhvaća dulje razdoblje vođenja evidencije. Zbog toga je razumno zaključiti da ni jedna banka trenutačno nije spremna primijeniti napredne metode samog mjerenja operativnog rizika.

Konačno, ispitano je na koji način banke ostvaruju sustav unutarnjih kontrola u pojedinim dijelovima poslovanja, odnosno kakvi kontrolni mehanizmi postoje u svakom poslovnom procesu. Osim “principa više pari očiju”, većina ispitanika navela je da primjenjuje redovne i nenajavljene kontrole. U procesu odobravanja kredita banke se oslanjaju i na ograničenja i provjere kreditnih referenata. U poslovima riznice veće su banke dodatno postrožile fizičku i funkcionalnu neovisnost posebnih njezinih dijelova.

Što se tiče automatizacije unutarnjih kontrola, odnosno njihove integriranosti u informacijski sustav banke, ni jedna banka nije navela da su unutarnje kontrole u potpunosti automatizirane. Tako se i u onim bankama koje imaju većinu unutarnjih kontrola automatiziranu, još uvijek radi na integraciji ili sustava za kolanje dokumenata ili sustava za trenutačno sprječavanje prekoračenja razina ovlasti, ili se integriraju međusobno odvojeni sustavi unutarnjih kontrola. Međutim, još uvi-

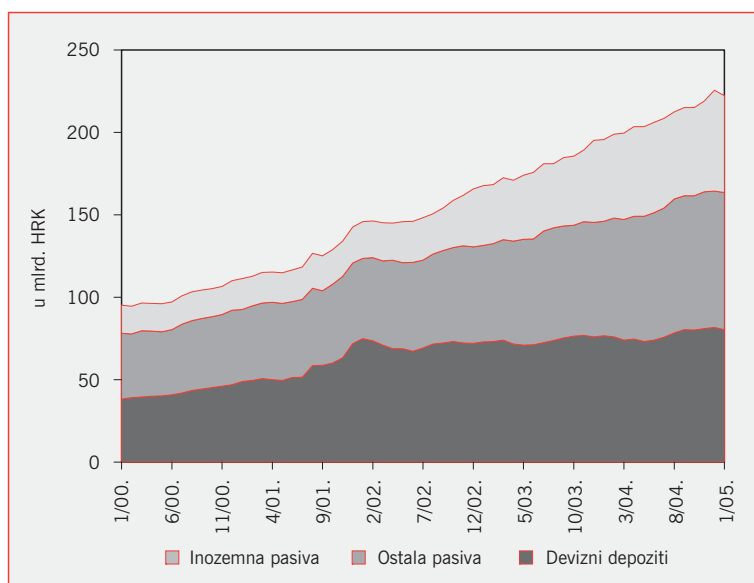
jek postoji velik broj banaka kod kojih je automatizirana samo funkcija izvješćivanja o poštivanju unutarnjih kontrola, ali ne i funkcija udaljenog nadzora poštivanja tih kontrola.

Na osnovi svega navedenog može se zaključiti da su banke spremnije za mjerenje kreditnog rizika nego za uvođenje naprednih metoda mjerenja operativnog rizika, kao i da operativnim rizikom u velikoj većini banaka upravljaju menadžeri rangirani niže od svojih kolega zaduženih za upravljanje kreditnim rizikom. S druge strane, čini se da banke trajno i intenzivno rade na povećanju obuhvata i stupnja automatizacije sustava unutarnjih kontrola. To možda odražava vjeru bankara da su za nadzor operativnog rizika relativno važnije dobre procedure i visoka tehnologija, dok su za nadzor kreditnog rizika relativno važniji ljudski potencijali.

4.3. Ostali rizici

Osim najčešćem – kreditnom riziku i sve izraženijem, zbog stalnog porasta tehnologizacije, operativnom riziku, hrvatske su banke izložene još nekim vrstama rizika. Kako je i dalje iznimno visok udio devizne u ukupnoj štednji, koja se većinom plasira u kunske plasmane uz valutnu klauzulu, banke su sustavno izložene neizravnom valutnom riziku (tj. kreditnom riziku koji se javlja kao rezultat izloženosti dužnika banaka izravnom valutnom riziku). Nadalje, zbog značajne ročne transformacije izvora te istodobne puno veće kolebljivosti pasive od aktive, banke su sustavno izložene i riziku likvidnosti, koji je trenutačno vješto prikriven strukturnim viškom likvidnosti cijeloga bankovnog sustava. Visoka inozemna pasiva banaka koja održava ovu likvidnost povezana je s rizikom efekta zaraze, koji se ogleda u osjetljivosti inozemne pasive banaka na opću ekonomsku i političku situaciju u okruženju.

Slika 15. Struktura konsolidirane pasive banaka

Izvor: HNB

Izvori sredstava banaka ubrzano rastu, a od 2002. za to je najzaslužnije snažno povećanje inozemne pasive, koje je obilno nadoknadilo posljedice zaustavljanja rasta tradicionalno najvažnijeg izvora sredstava banaka – deviznih depozita, iako od sredine 2002. nije zanemariv ni rast ostale pasive – u prvom redu kapitala banaka.

Globalizacija financijskog sustava i financijske inovacije uzrok su čestog pojavljivanja tržišnih rizika vezanih uz trgovanje sofisticiranim financijskim instrumentima na međunarodnim tržištima novca i kapitala, uključujući više tipova kamatnog rizika, kao i kreditni rizik “druge strane”. Čini se da se u posljednjih nekoliko godina od svih rizika jedino rizik promjene domaćih kamatnih stopa nije povećao, jer je velika većina domaćih plasmana banaka ugovorena uz (trenutačno) promjenjivu kamatnu stopu.

Tablica 6. Distribucija kredita banaka po ročnosti, bruto vrijednost kao postotak u ukupnim kreditima

	Do 1 mj.	Od 1 do 3 mj.	Od 3 do 12 mj.	Od 1 do 2 g.	Od 2 do 3 g.	Više od 3 g.
Prema vremenu preostalom do konačne naplate	16,1	5,8	17,7	14,0	10,1	36,3
Prema vremenu preostalom do promjene kamatne stope	71,2	4,2	13,0	2,1	1,7	7,8

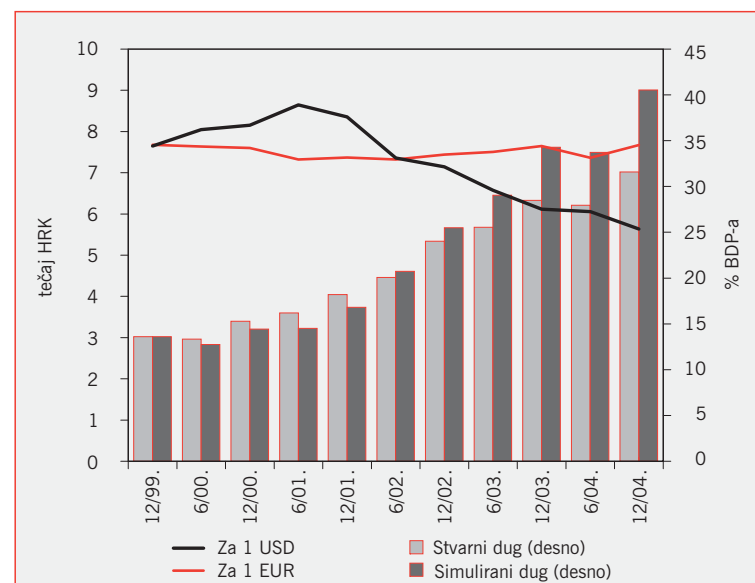
Izvori: HNB, izračun autora

Više od dvije trećine (vrijednosti) bankovnih kredita spada u kategoriju u kojoj su gubici banaka najmanji kad su kretanja tržišnih kamatnih stopa za njih nepovoljna – u toj skupini svi krediti koji dospijevaju za mjesec dana i svi krediti kod kojih je u roku mjesec dana moguće promijeniti ugovorenu kamatnu stopu.

Glede neizravnoga valutnog rizika većina banaka priznala je da njime namjerno ne upravlja jer zbog svoje pretežno devizne pasive, uz propisano ograničenje dopuštene izloženosti izravnom valutnom riziku, banke ne mogu nuditi kunske plasmane bez valutne klauzule. Istodobno većina klijenata banaka ima prihode u domaćoj valuti, pa se zaduživanjem uz valutnu klauzulu izravno otvaraju valutnom riziku. Svaki pokušaj smanjenja ovog rizika za banku bi značio ili smanjenje plasmana ili povećanje njihove cijene, što bi u sadašnjim uvjetima, u kojima je konkurencija među bankama vrlo jaka, vjerojatno dugoročno nepovoljno utjecalo na reputaciju banke, pa se banke pouzdavaju u “politiku stabilnog” tečaja središnje banke.

Slika 16. Simulacija utjecaja deviznog tečaja na zaduženost stanovništva

Da se tečaj HRK/EUR u proteklih pet godina kretao kao tečaj USD/EUR u istom razdoblju, tada bi ionako visoka zaduženost stanovništva iznosila oko 40% BDP-a, umjesto sadašnjih približno 32% BDP-a.

Izvori: HNB; izračun autora

Ni pokušaji nekih banaka da privole klijente na kupnju instrumenata za zaštitu od valutnog rizika nisu donijeli velike rezultate, a izbor klijenata s deviznim prihodima vrlo je ograničen, što zajedno onemogućuje banke u aktivnijem pristupu smanjenju neizravnoga valutnog rizika. Zapravo, gotovo sve banke koje nude instrumente za zaštitu klijenata od izravnoga valutnog rizika (uglavnom se nude terminski ugovori i nešto manje ugovori o zamjeni valuta), izjavile su da je penetracija takvih proizvoda razočaravajuća već godinama, djelomično zbog neznanja, a djelomično zbog straha potencijalnih klijenata. Ispitanici su izjavili i da je penetracija proizvoda za zaštitu klijenata od kamatnog rizika još lošija, vjerojatno i zbog toga što klijenti u bližoj povijesti nisu osjetili povećanje aktivnih kamatnih stopa banaka.

Tablica 7. Uspješnost uvođenja proizvoda/usluga na tržište

Proizvod/usluga	Vagani prosjek	Obični prosjek	Godina uvođenja		
			Mod	Min	Max
Terminski ugovori (engl. forward)	2,9	2,5	2002	1995	2005
Ročnice (engl. futures)	1,2	2,8	2004	2002	2004
Opcije	1,1	2,6	2004	2002	2004
Swapovi	3,5	3,0	2003	1995	2005
Investicijsko savjetovanje	2,0	2,9	2004	2003	2005
Brokerske usluge	3,5	3,1	2004	1993	2005
Skrbništvo nad vrijednosnim papirima	4,0	3,5	2003	1996	2005
Analize i prognoze	2,7	4,0	2001	1998	2001

Odgovor na pitanje "Ocijenite ocjenama od 1 do 5 (1 – potpun promašaj, 2 – slab uspjeh, 3 – prosječan uspjeh, 4 – dobar uspjeh, 5 – pun pogodak) uspješnost uvođenja proizvoda/usluge na tržište."

Izvor: HNB-ova anketa, 2004.

Prema očekivanju na pitanja vezana uz tržišne rizike detaljnije su odgovore ponudile uglavnom najveće banke. Većina njih računa dnevne i mjesečne vrijednosti VaR (engl. value at risk, rizičnost vrijednosti) statistike, a mnoge od njih primjenjuje VaR za određivanje limita u trgovini na financijskim tržištima. No, ni u tim se bankama ne računaju VaR statistike za sve rizike, a najprisutniji je VaR za valutni rizik (Mikulčić, 2001.), što je sasvim u skladu s relativnom važnosti ovog rizika u hrvatskom bankarstvu. Što se tiče spremnosti banaka za računanje ekonomskoga kapitala i koeficijenta adekvatnosti kapitala uz pomoć VaR statistika, mnoge su odgovorile kako im je poduzimanje ovog koraka u srednjoročnim planovima.

Unatoč povoljnom odnosu banaka prema VaR statistici kao novom standardu u mjerenju rizika, stječe se dojam da je broj banaka koje su tako odgovorile prevelik u odnosu na broj banaka koje trenutačno računaju VaR barem za jednu vrstu rizika. Ove su posljednje priznale da je računanje ekonomskoga kapitala u samim začecima te da će proći još dosta vremena dok VaR ne postane standardan u takvim izračunima. Jedna je banka izjavila da se takav zaključak još više odnosi na izračun stope adekvatnosti kapitala jer HNB treba prethodno odobriti uključivanje VaR standarda u taj izračun.

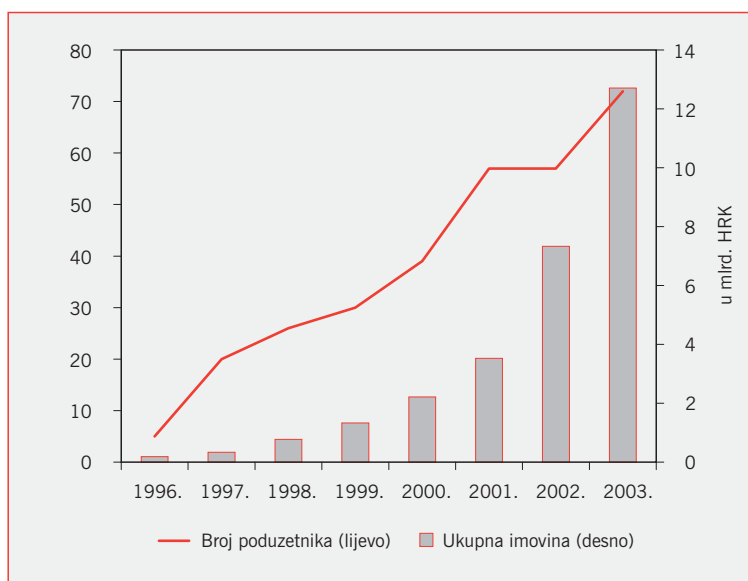
Iako u anketi nisu bila pripremljena posebna pitanja o riziku likvidnosti i efektu zaraze, očekivao se osvrt bankara i na ta dva rizika, barem u kontekstu ocjene funkcioniranja tržišta novca i spremnosti inozemnih vlasnika da pomognu svojim bankama u Hrvatskoj u slučaju poteškoća s likvidnošću. Međutim, rizik likvidnosti značajnim je ocijenila samo jedna banka, a većina ih je navela da s uvođenjem operacija na otvorenom tržištu središnje banke očekuju još likvidnije novčano tržište, što bi i pri eventualnom smanjenju likvidnosti sustava trebalo jamčiti minimalan rizik likvidnosti. Nadalje, baš kao i u prethodnoj anketi, većina banaka koje su u inozemnom vlasništvu, navela je kako ne koriste kredite za likvidnost banaka vlasnika u svakodnevnom poslovanju, ali da bi te banke odmah priskočile u pomoć ukoliko bi došlo do poremećaja u likvidnosti koji se ne bi mogli regulirati putem domaćeg tržišta novca. Ostale inozemne kredite ne vide kao “kredite za likvidnost”, pa tako nitko nije naveo mogući efekt zaraze kao potencijalnu opasnost za likvidnost banaka.

5. Tržišno natjecanje

Prema rezultatima ankete snažna konkurencija među bankama, koja je započela još 2000. godine, prisutna je i danas, a nedavni razvoj nebankarskih financijskih posrednika banke je donekle izložio i novom izvoru konkurencije. Iako je većina banaka izjavila kako za sada još ne osjeća konkurenciju nebankarskih financijskih institucija, može se očekivati da će s daljnjim jačanjem tog sektora banke ipak osjetiti porast konkurencije. Nekoliko bankara spomenulo je kako je konkurencija nebankarskih financijskih institucija nešto jača na pasivnoj strani poslovanja, prije svega zbog investicijskih fondova, koji su preuzeli dio depozita poduzeća i povisili

Slika 17. Imovina i broj poduzeća u RH koja se bave lizingom

Među nebankarskim financijskim posrednicima u RH najbrže se razvija skupina trgovačkih društava koja se bave lizingom.

Izvori: Fina; izračun autora

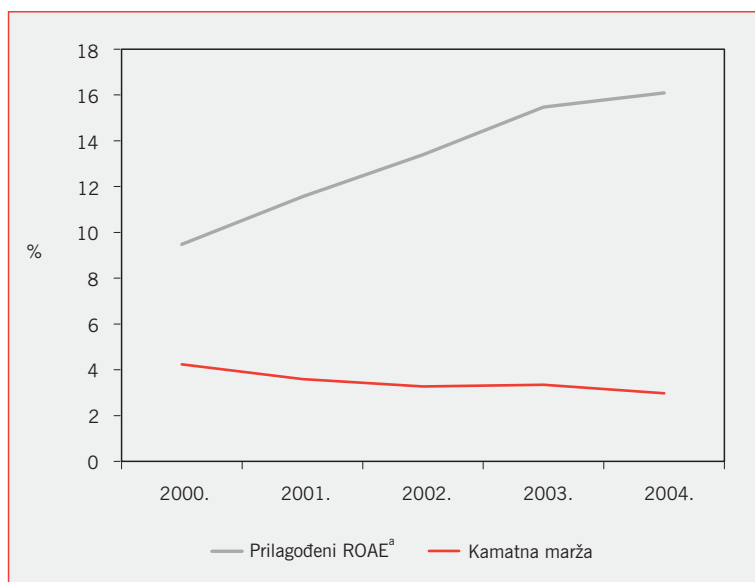
njihovu cijenu⁵. Na aktivnoj strani najveću, iako ne i zabrinjavajuću konkurenciju bankama čine društva za lizing, koja su osobito tijekom 2003. godine (dok je na snazi bila Odluka o obveznom upisu blagajničkih zapisa) preuzela velik dio kredita nefinancijskom sektoru. Ipak, najveću prepreku većoj konkurenciji koju bi bankama mogao stvarati nebankarski financijski sektor, čini izravna i neizravna vlasnička povezanost najvećeg broja nebankarskih financijskih posrednika i samih banaka.

Kada je u pitanju natjecanje za tržišne udjele, najjača konkurencija bankama ipak dolazi od drugih banaka. Prema gotovo jednoglasnim odgovorima bankara konkurencija je prisutna u svim segmentima poslovanja, ali najjača je u segmentu poslovanja sa stanovništvom. To dodatno objašnjava spomenutu namjeru banaka da se u idućem razdoblju više usmjere na financiranje poduzeća. Osim sektora stanovništva nekoliko banaka spomenulo je mala i srednja poduzeća, koja su u posljednje vrijeme postala ciljanom skupinom ne samo malih nego i najvećih banaka, te segment velikih poduzeća gdje konkurencija proizlazi iz širokog izbora mogućnosti financiranja koji takva poduzeća imaju.

Dok srednje i manje banke uglavnom nisu mogle izdvojiti neki segment bankovnog poslovanja u kojem bi konkurencija bila najmanja, za velike banke takva područja ipak postoje. Riječ je uglavnom o proizvodima i uslugama za koje su potrebna znatna financijska i tehnološka ulaganja, kao što su strukturirani proizvodi za financiranje poduzeća i dugoročno projektno financiranje.

Preko polovice bankara (sa 98% ukupne aktive) predviđa da će se konkuren-

Slika 18. Kamatna marža i prinos na kapital

Višegodišnje blago smanjenje kamatne marže banaka praćeno je istodobnim značajnim povećanjem dobiti njihovih vlasnika.

^a Ne uključuje izvanredne stavke prihoda i rashoda koje se uobičajeno uključuju u ROAE.

Izvori: Fina; izračun autora

5 Kretanje kamatnih stopa banaka na oročene depozite trgovačkih društava opisano je u Biltenu HNB-a, br. 102 – Okvir 1.

cija među bankama na hrvatskom tržištu u sljedeće dvije godine dodatno zaoštriti. Utjecaj konkurencije ogledat će se u daljnjem smanjenju aktivnih kamatnih stopa, smanjenju kamatne marže, većoj efikasnosti banaka, uvođenju novih proizvoda i usluga i u poboljšanju njihove kvalitete. Zanimljivo je da su banke, ukupno gledajući, unatoč smanjenju kamatnih marži, ocijenile utjecaj konkurencije na profitabilnost banaka pozitivnim.

Spremnost na nastavak tržišnog natjecanja potvrđuje i činjenica da gotovo sve anketirane banke očekuju da će u dvogodišnjem razdoblju (2005. i 2006.) njihov tržišni udio nešto porasti ili barem ostati približno jednak. U istom je razdoblju samostalan opstanak na tržištu prema mišljenju bankara realna opcija za gotovo dvije trećine banaka, a nekoliko većih banaka planira i preuzimanja drugih domaćih banaka.

Tablica 8. Očekivani tržišni udio banke u 2005./2006.

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Puno veći	3	9	1
Nešto veći	22	65	70
Približno isti	7	21	29
Nešto manji	0	0	0

Izvor: HNB-ova anketa, 2004.

Broj banaka koje očekuju samostalan opstanak na tržištu nakon 2007. godine nešto je manji, dok je vjerojatnost preuzimanja druge domaće banke u tom razdoblju značajno smanjena. Ovi rezultati pokazuju da proces konsolidacije na hrvatskome bankovnom tržištu, iako usporen, još nije u potpunosti završen, pa se u sljedećih nekoliko godina može očekivati daljnje smanjenje broja banaka. U skladu je s tim i mišljenje većine anketiranih banaka (sa 96% ukupne aktive) kako je trenutni broj banaka na hrvatskom tržištu prevelik.

Tablica 9. Projekcija strateškog razvoja banke (vjerojatnost ponuđenih scenarija)

Scenarij	Vagani prosjek		Obični prosjek	
	Prije 2007.	Od 2007.	Prije 2007.	Od 2007.
Samostalan opstanak	44,67	36,06	64,00	53,09
Spajanje s domaćom bankom	2,42	2,48	7,79	7,06
Preuzimanje od strane domaće banke	2,52	2,59	5,59	5,59
Preuzimanje domaće banke	24,83	2,21	4,56	2,06
Spajanje s inozemnom bankom	1,59	2,71	0,74	1,62
Preuzimanje od strane inozemne banke	4,53	5,61	8,79	7,94
Preuzimanje inozemne banke	18,32	1,14	2,21	1,76
Ostalo	0,15	0,12	3,09	3,24

Izvor: HNB-ova anketa, 2004.

Kako bi u sljedeće dvije godine održale i ojačale svoje tržišne pozicije, banke planiraju povećati broj poslovnica (28 banaka sa 95% ukupne aktive bankovnog sustava), broj bankomata (26 banaka sa 99% aktive) i broj zaposlenih (24 banke s ukupno 60% aktive). Osim toga, većina banaka namjerava povećavati broj svojih proizvoda i usluga (osobito onih na koje se naplaćuju provizije i naknade), dodatno sniziti svoje aktivne kamatne stope, ali i povišiti naknade i provizije, odnosno dodatno povećati obuhvat usluga na koje se one obračunavaju. Bankarski poslovi koji su kao najvažniji izdvojeni danas (kreditno-depozitni poslovi s privatnim nefinancijskim sektorom i obavljanje platnog prometa u zemlji i s inozemstvom) prema predviđanjima anketiranih bankara zadržat će se na prvom mjestu i u bliskoj budućnosti, a uz njih će na važnosti dobiti trgovanje vrijednosnim papirima, poslovi upravljanja imovinom i poslovi s financijskim izvedenicama.

Tablica 10. Očekivana potražnja poduzeća za bankovnim kreditima u 2005./2006.

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Puno veća	1	3	0
Nešto veća	20	61	76
Približno ista	9	27	15
Nešto manja	2	6	8
Puno manja	0	0	0

Izvor: HNB-ova anketa, 2004.

Unatoč brzom rastu kredita stanovništvu tijekom protekle tri godine većina ispitanih banaka smatra kako kreditni potencijali stanovništva još nisu do kraja iskorišteni. Tako u iduće dvije godine približno jedna trećina banaka (sa 50% ukupne aktive) očekuje porast potražnje stanovništva za kreditima, dok većina drugih banaka predviđa da će ona ostati na sadašnjoj razini. Što se tiče financiranja poduzeća, porast potražnje za kreditima očekuju čak dvije trećine banaka (sa 76% ukupne aktive).

Tržišno natjecanje dovelo je i do toga da su u posljednje dvije godine hrvatske banke značajno proširile ponudu svojih usluga i proizvoda. Uz nove usluge, poput obavljanja platnog prometa za svoje klijente, banke su u većem broju uvodile i in-

Tablica 11. Očekivana potražnja stanovništva za bankovnim kreditima u 2005./2006.

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Puno veća	2	6	0
Nešto veća	10	29	52
Približno ista	14	41	25
Nešto manja	7	21	22
Puno manja	0	0	0

Izvor: HNB-ova anketa, 2004.

ternetsko bankarstvo te usluge investicijskog bankarstva i skrbništva nad vrijednosnim papirima.

Oko dvije trećine banaka obuhvaćenih istraživanjem pruža usluge internetskog bankarstva, a većina ostalih banaka u procesu je uvođenja te usluge ili planira njezino uvođenje u vrlo kratkom roku. Razina i raspon usluga obuhvaćenih internetskim bankarstvom različiti su od banke do banke, pa tako neke banke spomenute usluge pružaju samo pravnim osobama, dok druge posredovanjem interneta nude raznovrsne palete usluga i pravnim i fizičkim osobama. Sve banke koje su uvele internetsko bankarstvo zadovoljne su postignutim uspjehom i očekuju snažan daljnji rast broja korisnika koji trenutačno među bankama varira od 200 do 200.000 korisnika – fizičkih osoba, odnosno 100 do 70.000 korisnika – obrtnika i pravnih osoba.

Za razliku od internetskog bankarstva uslugu bankarstva putem mobilnog telefona u Hrvatskoj je uvela samo jedna banka, koja je s tom uslugom i jedna od prvih banaka u srednjoj i istočnoj Europi. Riječ je o mogućnosti bezgotovinskog plaćanja robe i usluga pomoću mobilnog telefona, pri čemu se tereti korisnikov bankovni račun ili kartica. Ostale banke nisu zainteresirane za uvođenje takvog bankarstva, najvjerojatnije zbog njegova za sada još ipak slabog uspjeha na tržištu. Oko polovice ispitanih banaka svojim klijentima nudi usluge tzv. SMS bankarstva, odnosno mogućnost dobivanja informacija o stanju i promjenama na bankovnom računu SMS porukama. Neke banke naglasile su kako tu uslugu ne smatraju strateški važnom, nego je nude isključivo zbog marketinških razloga, kako ne bi zaostajale za drugim bankama.

6. Zaključci

Na temelju prikazanih rezultata četvrtog HNB-ova anketiranja banaka može se izvesti nekoliko zaključaka. Jedan dio njih odnosi se na stvarni tijek i uzroke nedavnih događaja i procesa koji su se odvijali ili se još odvijaju u bankovnom sustavu. Drugi se dio odnosi na naznake mogućeg smjera daljnjeg razvoja hrvatskog bankarstva u srednjoročnom razdoblju.

Što se tiče razvojnih procesa u hrvatskom bankarstvu i u njegovu okruženju, od prvog HNB-ova anketiranja banaka nema značajnih promjena u vezi s nedostatnošću strategije raspršivanja rizika. Geografska proširenost poslovanja proporcionalna je veličini banaka, a struktura njihovih plasmana po gospodarskim djelatnostima posljedica je razvijenosti i (potencijalnog) rasta određenih grana gospodarstva.

Uz nacionalnu valutu, na aktivnoj strani portfelja kod svih banaka i dalje prevladava euro. Bankari smatraju da su valutnim klauzulama dovoljno zaštićeni od valutnog rizika, dok se pri upravljanju neizravnim valutnim rizikom i dalje pouzdaju u politiku stabilnog tečaja kune koju provodi središnja banka.

Strategija raspršivanja rizika prema sektorima ipak je jače naglašena: za gotovo sve najveće hrvatske banke sektor poduzeća i sektor stanovništva bili su i ostali

podjednako važni, što se ogleda i u relativno ravnopravnoj zastupljenosti tih sektora u strukturi bankovnih kredita. Raspršivanje rizika prema sektorima manje je prisutno kod manjih i srednjih banaka, čije je poslovanje tradicionalno usredotočeno na poduzeća, te kod nekolicine najmanjih banaka čija je aktivno poslovanje povezano isključivo sa sektorom stanovništva.

Premda su prepoznale specifičnost rizika od manjka raspršenosti, banke mu i dalje ne pristupaju izravno, već samo u sklopu upravljanja drugim rizicima kroz koje se on posredno manifestira. Među tim rizicima banke i dalje vide kreditni rizik kao svoj najznačajniji poslovni rizik. Rezultati ankete upućuju i na to da su banke puno spremnije za one aspekte upravljanja tim rizikom koji nisu povezani s njegovim mjerenjem. Mnoge su banke najavile podizanje stupnja svoje sposobnosti preciznog mjerenja kreditnog rizika u sklopu priprema za prihvaćanje standarda Basel II.

Može se zaključiti i to da ni jedna banka za sada nije spremna primijeniti napredne metode mjerenja operativnog rizika, a samo je nekoliko banaka najavilo da će se za njih osposobiti u sklopu priprema za standard Basel II.

Prema očekivanju samo najveće banke svakodnevno vode računa o tržišnim rizicima zato što su im samo te banke značajnije izložene. No, ni u tim se bankama ne računaju napredni pokazatelji rizičnosti za sve tržišne rizike, a najraširenije je napredno mjerenje valutnog rizika, što je sasvim u skladu s relativnom važnosti tog rizika u hrvatskom bankarstvu.

U prošlim anketama prema mišljenju bankara negativne su pojave bile reaktivan i nepredvidiv karakter monetarne politike središnje banke, nedostatak stvarne pravne zaštite vjerovnika i nelikvidno financijsko tržište. Velika većina ispitanika smatra da ni u jednom od navedena tri područja nije došlo do pozitivnih pomaka u posljednje tri godine, a mnogi su ustvrdili da su se neki segmenti institucionalnog okruženja i pogoršali.

Bankari vjeruju da unatoč arsenalu mjera, bez bolje koordinacije s restriktivnijom fiskalnom politikom, HNB neće samostalno uspjeti u obuzdavanju negativnih kretanja u platnoj bilanci. Kao osnovni razlog vlastitog pridonošenja tim kretanjima, koje se očituje u snažnom porastu inozemnog zaduživanja banaka, bankari ističu spori rast domaćih depozita i njihovu neprikladnu ročnu strukturu. Dapače, bankari priznaju da su im mjere HNB-a zaista smanjile profitabilnost inozemnog zaduživanja, ali ističu kako im domaći izvori nisu dovoljni za financiranje željenog rasta, pa će po potrebi i dalje posezati za inozemnim izvorima.

Uz primjedbe na sporost u radu sudova koje se nisu promijenile od prošle ankete, banke ovog puta stavljaju mnogo primjedaba i na prevelike, po njihovu mišljenju, ovlasti stečajnih upravitelja te na njihovu sporost u zaključivanju stečajnih postupaka. Pozitivno je to što su bankari potencijalno ozbiljnije probleme poput korupcije, političkog pritiska i nedjelotvornosti sudova ocijenili znatno manje ozbiljnima, što upućuje na to da su glavni problemi u pravosudnom sustavu s kojima se suočavaju bankari uz razuman napor i sredstva zapravo rješivi.

Banke očekuju da će korištenje podataka iz kreditnog registra (tzv. HROK-a) omogućiti bolje ocjenjivanje i selekciju klijenata, što će postupno smanjiti ukupan

kreditni rizik i udio loših kredita, samo ako se sve banke zaista budu razumno koristile dostupnim podacima.

Prema mišljenju bankara ograničavanje apsolutnog iznosa nominalne kamatne stope u novom zakonu o kamatama zadiranje je u mehanizme slobodnog tržišta, a osim toga i nedjelotvorno jer su ograničenja koja se odnose na najvišu ugovornu kamatnu stopu i zateznu kamatu postavljena toliko visoko da gotovo nemaju smisla. Nacrt zakona o osiguranju depozita većina banaka primila je vrlo negativno zbog mnoštva razloga. Sve se banke prije svega slažu da je premija osiguranja previsoka, a poslovanje Državne agencije za osiguranje štednih uloga i sanaciju banaka nedjelotvorno i nedovoljno transparentno.

Kamatne stope na tržištu novca danas bankama nisu toliko referentne za određivanje cijena bankarskih proizvoda koliko su bile prije tri godine, što je posljedica njihove kolebljivosti koja se povećala krajem 2003. godine i takva je ostala sve do danas. Pozitivni pomaci očekuju se tek nakon uvođenja najavljenih operacija HNB-a na otvorenom tržištu, ali samo ako HNB ne bude odmah sterilizirao cjelokupnu dodatnu likvidnost, koju će operacijama stvoriti. Što se tiče produljenja kunske krivulje prinosa, banke očekuju od države da učini prvi korak, iako neke uopće ne vide kako bi se mogla potaknuti dugoročna ulaganja u kunske instrumente.

Rezultati ankete upućuju na to da banke još ne osjećaju konkurenciju nebankarskih financijskih institucija, ali s izvjesnim daljnjim jačanjem dijela tog sektora koji nije u vlasništvu samih banaka, može se očekivati njezino povećanje. Konkurencija među samim bankama primjetna je u svim segmentima poslovanja, ali najjača je u segmentu poslovanja sa stanovništvom. Predviđa se da će se konkurencija u iduće dvije godine dodatno zaoštriti, a njezin utjecaj ogledat će se u daljnjem smanjenju aktivnih kamatnih stopa banaka, smanjenju kamatne marže, većoj efikasnosti banaka, uvođenju novih proizvoda i usluga te u poboljšanju njihove kvalitete.

Zbog usporenog rasta kamatnih prihoda sve važnije postaju različite bankovne usluge. Mnoge banke koje to do sada još nisu učinile, u kratkoročnom razdoblju planiraju klijentima pružati usluge platnog prometa, internetsko bankarstvo za stanovništvo, tzv. "paketiranje" proizvoda i usluga, kartično poslovanje i usluge investicijskog bankarstva.

Kao i u prethodnoj anketi, nisku potražnju za instrumentima zaštite od valutnog i kamatnog rizika banke pripisuju neinformiranosti i konzervativizmu većine hrvatskih gospodarstvenika, ali i višegodišnjem stabilnom tečaju kune prema euru i naizgled nezaustavljivom trendu smanjenja svih kamatnih stopa. Ipak, ni jedna banka ne namjerava izostaviti te proizvode iz svoje ponude, a neke banke koje to do sada nisu učinile, namjeravaju ih početi nuditi svojim klijentima.

Rezultati ankete pokazuju da proces konsolidacije na hrvatskome bankovnom tržištu, iako usporen, još nije u potpunosti završen, pa se u sljedećih nekoliko godina može očekivati i daljnje smanjenje broja banaka.

Također, čini se kako ni kreditni potencijali stanovništva još nisu do kraja iskorišteni. Tako u sljedeće dvije godine približno jedna trećina banaka očekuje po-

rast potražnje stanovništva za kreditima, dok većina drugih banaka predviđa da će ona ostati na sadašnjoj razini. Što se tiče financiranja poduzeća, porast potražnje za kreditima očekuje čak dvije trećine banaka.

Dakle, ukoliko se najave bankara ostvare u idućem srednjoročnom razdoblju, može se očekivati nastavak tržišne konsolidacije bankovnog sustava, još jeftiniji izvori sredstava i još šira ponuda bankovnih usluga, što će podržati nastavak snažnog rasta kreditne aktivnosti banaka, koji će se u kratkom roku i dalje odvijati s naglaskom na nešto većem kreditiranju stanovništva i propulzivnih gospodarskih grana i regija. Također, možemo očekivati daljnje sukobljavanje različitih koncepcija banaka s jedne strane te državnih i javnih tijela s druge strane, u vezi s ciljevima i metodama monetarne politike te sa sustavom regulacije i nadzora financijskog sustava, koje bi u pozitivnom slučaju moglo utjecati na to da se u Hrvatskoj nastavi razvijati institucionalni okvir koji će ravnomjerno poduprijeti kako tržišne slobode tako i tržišnu disciplinu i društvenu odgovornost, te na taj način proizvesti siguran i konkurentan financijski sustav u službi gospodarskog rasta i boljeg životnog standarda. Najvjerojatnije se u idućem srednjoročnom razdoblju banke neće manje oslanjati na politiku stabilnoga deviznog tečaja i na nisku razinu globalnih kamatnih stopa, tj. nema naznaka da bi se uskoro hrvatske banke dobrovoljno mogle više oslanjati na tržišne metode upravljanja neizravnim valutnim rizikom i rizikom nelikvidnosti koji bi mogao nastati zbog kontrakcije međunarodnih tržišta kapitala.

Na kraju, može se s velikom sigurnošću predvidjeti da će i sljedeća faza u razvoju hrvatskog bankarstva biti izrazito obilježena frikcijama u mirenju često suprotstavljenih ciljeva banaka, gospodarstva, monetarne vlasti, stanovništva i države, a to su već ustaljeno: profit, jeftino financiranje, makroekonomska stabilnost, bolji životni standard i ubrzani gospodarski rast.

Literatura

- EURIBOR, internetska stranica pod sponzorstvom FBE i ACI, www.euribor.org
- Galac, Tomislav (2003.): *Rezultati trećega HNB-ova anketiranja banaka: Hrvatski bankarski sektor u fazi konsolidacije i tržišnog pozicioniranja od 2000. godine do danas*, Hrvatska narodna banka, Pregledi, P-14, veljača
- HNB (2004.a): *Rezultati upitnika o novom Bazelskom sporazumu (Basel II)*, PDF, www.hnb.hr
- HNB (2004.b): *Istraživanje o funkcioniranju platnog prometa u zemlji*, PDF, www.hnb.hr
- Hrvatska narodna banka (HNB), *Bilten*, brojevi 80, 83, 86, 88, 91, 94, 97 i 99
- Hrvatska narodna banka (HNB), *Bilten o bankama*, brojevi 5, 6 i 9
- Hrvatska narodna banka, *Godišnje izvješće*, za godine 1996. – 2003.
- Hrvatska udruga banaka (HUB), razni sadržaji, službena internetska stranica www.hub.hr
- Kraft, Evan (2003.): *Strane banke u Hrvatskoj: iz druge perspektive*, Hrvatska narodna banka, Istraživanja, I-12, veljača
- Mikulčić, Dražen (2001.): *Value at Risk (Rizičnost vrijednosti): Teorija i primjena na međunarodni portfelj instrumenata s fiksnim prihodom*, Hrvatska narodna banka, Pregledi, P-7, kolovoz
- Narodne novine, razni brojevi, izdanje na internetu: www.nn.hr
- Svjetska banka, *Deposit Insurance Around the World: A Data Base*, XLS, www.worldbank.org

Dodatak 1. Pitanja i odgovori iz prvog dijela anketnog upitnika

1. Ocijenite približni postotak klasičnog financiranja (udio u bilančnoj svoti) sljedećih kategorija klijenata od strane vaše banke:

Kategorija	Vagani prosjek		Obični prosjek		Min	Max	Min	Max
	Trenutačno stanje	Cilj/predviđanje	Trenutačno stanje	Cilj/predviđanje	Trenutačno stanje	Cilj/predviđanje		
Poduzeća iz zemlje vlasnika (ako je u stranom vlasništvu)	1,6	1,6	0,5	0,5	0,0	10,0	0,5	6,0
Ostala inozemna/međunarodna poduzeća	1,0	1,2	0,7	0,8	0,5	15,0	0,5	14,0
Najbolja domaća poduzeća ("blue chips")	3,3	2,8	2,4	2,6	1,0	15,0	1,0	15,0
Velika domaća poduzeća	12,4	9,9	8,6	7,3	1,0	28,0	1,0	22,0
Srednja poduzeća	15,2	15,1	15,9	16,4	3,0	50,0	3,0	40,0
Mala poduzeća	8,9	10,0	17,5	19,3	0,5	49,0	3,5	50,0
Slobodne struke i obrtnici	3,3	4,2	6,2	9,7	0,5	23,0	2,0	57,0
Stanovništvo isključivši obrtnike	44,4	45,8	38,3	35,7	5,0	100,0	5,0	100,0
Ostalo	9,7	9,3	9,5	8,1	1,7	51,6	1,0	44,0

2. Ocijenite približni postotak klasičnog financiranja (udio u bilančnoj svoti) sljedećih aktivnosti vaših klijenata:

Aktivnost	Vagani prosjek		Obični prosjek		Min	Max	Min	Max
	Trenutačno stanje	Cilj/predviđanje	Trenutačno stanje	Cilj/predviđanje	Trenutačno stanje	Cilj/predviđanje		
Izravna inozemna ulaganja u RH	0,4	0,9	0,2	0,3	0,1	2,0	1,0	5,0
Portfeljna inozemna ulaganja u RH	0,1	0,1	0,0	0,1	0,0	0,6	1,0	1,0
Izvozne aktivnosti	2,5	4,1	3,5	6,6	0,1	30,0	1,0	35,0
Uvozne aktivnosti	3,1	3,2	3,7	4,6	0,5	15,0	0,5	20,0
Nabava trajnih sredstava/modernizacija	17,6	16,5	15,4	16,4	3,0	44,6	2,0	45,5
Nabava obrtnih sredstava	18,0	16,3	25,9	22,6	4,0	71,0	6,0	70,0
Restrukturiranje poduzeća uklj. domaća spajanja i preuzimanja	0,8	0,8	1,5	1,6	0,1	10,0	0,5	10,0
Stanovništvo – "pravi" stambeni	11,3	11,1	5,6	6,4	1,0	21,0	2,0	22,0
Stanovništvo – ostale nekretnine i pokretnine	14,1	13,1	7,3	6,6	0,5	43,0	1,0	50,0
Stanovništvo – nenamjenski	13,9	15,9	25,1	21,9	1,0	100,0	5,0	100,0
Izravna inozemna ulaganja RH u inozemstvo	0,1	0,9	0,0	0,3	0,1	0,5	1,0	5,0
Portfeljna inozemna ulaganja RH u inozemstvo	0,0	0,0	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0	2,0
Ostalo	10,2	9,2	8,9	6,8	1,0	52,7	2,0	49,0

3. Zašto koristite inozemne izvore financiranja da biste financirali svoje plasmane?

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Rast domaćih depozita je prespor	12	21	37
Ročna struktura dom. depozita je neprikladna	13	22	26
Inozemni izvori su jeftiniji	9	16	13
Inozemni izvori su stabilniji (manje kolebljivi)	6	10	5
Ostalo	16	28	18

4. Ocijenite ocjenama od 1 do 5 (1 – potpuno nevažno, 2 – manje važno, 3 – prosječno važno, 4 – natprosječno važno, 5 – iznimno važno) važnost sljedećih kategorija bankarskih poslova, za vas:

Kategorija	Vagani prosjek		Obični prosjek	
	Trenutačno stanje	Cilj/predviđanje	Trenutačno stanje	Cilj/predviđanje
Kred.-dep. poslovi s privatnim nefin. sektorima	4,7	4,8	4,6	4,8
Kreditiranje države i lokalne samouprave	3,6	4,2	2,6	3,2
Kreditiranje javnih i pretežno državnih poduzeća	3,7	3,6	2,3	2,5
Kreditiranje financijskih institucija	2,3	2,1	2,3	2,5
Obavljanje usluga platnog prometa (PP) u zemlji	4,5	4,7	4,0	4,6
Obavljanje usluga PP prema inozemstvu	4,7	4,7	4,0	4,6
Trgovanje inozemnim sredstvima plaćanja	4,1	4,1	3,2	3,5
Trgovanje nerizičnim kratkoročnim vrijednosnim papirima	3,2	3,8	2,5	3,2
Trgovanje na međubankovnom tržištu novca	4,0	3,9	3,1	3,2
Poslovni lizing	2,3	3,1	1,6	2,1
Financijski lizing	2,4	3,3	1,7	2,3
Trgovanje obveznicama	3,0	3,8	2,2	3,0
Trgovanje dionicama	1,9	2,3	1,6	2,3
Trgovanje derivatima	2,0	3,4	1,5	2,2
Upravljanje imovinom	2,3	3,5	1,9	2,7
Komisioni i mandatni poslovi	1,8	2,1	2,4	2,8
Poslovi životnog/neživotnog osiguranja	1,9	2,8	1,5	2,2
Poslovi mirovinskog osiguranja	2,2	3,0	1,4	1,8
Brokerski poslovi	2,3	2,8	1,8	2,5
Ostalo	1,0	1,5	2,4	3,5

5. Ocijenite vjerojatnost sljedećih scenarija za razvoj vaše banke:

Scenarij	Vagani prosjek		Obični prosjek	
	Prije 2007.	Od 2007.	Prije 2007.	Od 2007.
Samostalan opstanak	44,7	36,1	64,0	53,1
Spajanje s domaćom bankom	2,4	2,5	7,8	7,1
Preuzimanje od strane domaće banke	2,5	2,6	5,6	5,6
Preuzimanje domaće banke	24,8	2,2	4,6	2,1
Spajanje s inozemnom bankom	1,6	2,7	0,7	1,6
Preuzimanje od strane inozemne banke	4,5	5,6	8,8	7,9
Preuzimanje inozemne banke	18,3	1,1	2,2	1,8
Ostalo	0,1	0,1	3,1	3,2

6. Kakav očekujete da će biti tržišni udio vaše banke u 2005./2006.?

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Puno veći	3	9	1
Nešto veći	22	65	70
Približno isti	7	21	29
Nešto manji	0	0	0
Puno manji	1	3	0

7. Koji su vaši planovi za dvogodišnje razdoblje 2005./2006.? Unutar svakog odgovora zaokružite ili podcrtajte vjerojatniji scenarij (npr. povećati/smanjiti):

Scenarij	Broj odgovora		% broja		% aktive	
	+	-	+	-	+	-
Manje/više financirati stanovništvo u odnosu na poduzeća	18	14	56	44	77	23
Povećati/smanjiti broj poslovnica	28	6	82	18	95	5
Povećati/smanjiti ukupni broj zaposlenih	24	11	69	31	60	40
Povećati/smanjiti ukupni broj bankomata	26	1	96	4	100	0
Povećati/smanjiti ukupni broj e-korisnika	32	0	100	0	100	0
Povećati/smanjiti ukupni broj m-korisnika	22	1	96	4	100	0
Sniziti/povećati aktivne kamatne stope	1	29	3	97	8	92
Sniziti/povećati provizije i naknade	10	23	30	70	21	79
Smanjiti/povećati broj proizvoda i usluga obuhvaćenih prov. i nakn.	34	0	100	0	100	0
Povećati/smanjiti broj proizvoda/usluga	34	0	100	0	100	0
Pojačati/smanjiti promidžbu	33	0	100	0	100	0
Nuditi brže/sporije usluge	33	0	100	0	100	0
Povećati/smanjiti opseg informacijsko-računalnih sustava razvijenih unutar banke	22	5	81	19	86	14
Više/manje koristiti "vanjske" analitičke i informatičke usluge	24	9	73	27	81	19
Otvirati više/manje stečajeva nad dužnicima	7	20	26	74	42	58

8. Ocijenite ocjenama od 1 do 5 (1 – potpun promašaj, 2 – slab uspjeh, 3 – prosječan uspjeh, 4 – dobar uspjeh, 5 – pun pogodak) uspješnost uvođenja proizvoda/usluge na tržište i obrazložite razloge uspjeha/neuspjeha:

Proizvod/usluga	Broj ponuditelja proizvoda/ usluge	Uspješnost uvođenja (vagani prosjek)	Uspješnost uvođenja (obični prosjek)	Godina uvođenja		
				Mod	Min	Max
Terminski ugovori (forward)	10	2,9	2,45	2002	1995	2005
Ročnice (futures)	4	1,2	2,75	2004	2002	2004
Opcije	5	1,1	2,60	2004	2002	2004
Swapovi	9	3,5	3,00	2003	1995	2005
Financijski lizing	6	2,5	3,67	2003	1996	2003
Operativni lizing	4	2,1	4,00		1997	2003
Factoring	19	1,4	3,29	2000	1998	2004
Forfaiting	9	0,8	2,67	2003	1998	2005
Platni promet u zemlji	24	3,8	4,29	2002	2001	2004
Upravljanje gotovinom i imovinom	7	2,8	4,71	2003	1990	2003
Privatno bankarstvo	8	2,4	3,50	2004	1998	2004
Osobno bankarstvo	16	4,1	3,94	2003	1990	2005
E-bankarstvo	22	4,3	3,80	2003	1999	2004
M-bankarstvo	7	1,7	3,43	2004	1998	2004
Depoziti na opoziv	11	1,9	4,36	1992	1873	2000
Kreditni na opoziv	10	1,3	4,60	1990	1990	2004
Revolving kreditne kartice	11	2,7	3,55	2001	1999	2005
Otvorena štednja	14	1,9	5,00	2002	1992	2005
Rentna štednja	22	3,2	4,50	1997	1990	2002
Životno osiguranje	7	1,7	3,00	2004	2003	2005
Investicijsko savjetovanje	9	2,0	2,89	2004	2003	2005
Brokerske usluge	14	3,5	3,14	2004	1993	2005
Skrbnništvo nad vrijednosnim papirima	13	4,0	3,54	2003	1996	2005
Upravljanje mirovinskim fondovima	5	3,3	4,60	2002	2001	2002
Analize i prognoze	5	2,7	4,00	2001	1998	2001
Ostalo	1	1,0	4,00	2000	2000	2000

9. Broj banaka na hrvatskom tržištu je:

Ponudeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Puno veći od optimalnog	3	9	22
Veći od optimalnog	18	53	74
Optimalan	8	24	2
Manji od optimalnog	3	9	1
Puno manji od optimalnog	1	3	0

10. Konkurencija među bankama na hrvatskom tržištu u 2005./2006. bit će:

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Puno veća	6	18	11
Nešto veća	18	53	87
Približno ista	9	26	2
Nešto manja	0	0	0
Puno manja	0	0	0

11. Ocijenite ocjenama od 1 do 5 (1 – vrlo pozitivan, 2 – umjereno pozitivan, 3 – neutralan, 4 – umjereno negativan, 5 – vrlo negativan) utjecaj konkurencije u hrvatskome bankovnom sustavu na sljedeće procese/trendove (pozitivan utjecaj je doprinos navedenom trendu, a negativan utjecaj je doprinos trendu obratnom od navedenog):

Procesi/trendovi	Vagani prosjek		Obični prosjek	
	2000. – 2004.	2005. – 2006.	2000. – 2004.	2005. – 2006.
Smanjenje razine aktivnih kamatnih stopa	1,4	1,7	1,6	2,0
Povećanje razine pasivnih kamatnih stopa	2,5	2,5	3,1	3,1
Smanjenje razine naknada i provizija	1,5	1,5	2,0	2,0
Smanjenje kamatne marže	1,7	1,8	2,0	2,1
Povećanje broja proiz. i usl. za koje se naplaćuje nakn. ili prov.	1,4	2,0	1,4	1,9
Veća profitabilnost banaka	2,2	2,6	2,4	2,6
Veća efikasnost banaka	1,6	1,5	1,6	1,5
Unapređenje regulative središnje banke	2,5	2,2	2,3	2,3
Unapređenje ostale regulative financijskog sustava	2,4	2,4	2,2	2,2
Uvođenje velikog broja novih bankarskih proizvoda/usluga	1,1	1,3	1,1	1,4
Poboljšanje kvalitete postojećih proizvoda/usluga	1,1	1,1	1,3	1,3
Informatizacija	1,9	1,8	1,5	1,4
Detaljnije i preciznije kreditne politike	2,1	2,1	1,8	1,7
Bolje upravljanje kreditnim rizikom	1,9	1,9	1,6	1,5
Početak upravljanja ostalim rizicima	2,2	1,9	1,9	1,5
Snažniji marketing bankarskih proizvoda	1,2	1,2	1,4	1,4
Veća stabilnost bankovnog sustava	2,0	2,1	1,8	1,8
Aktivnije devizno tržište	2,0	1,9	1,8	1,7
Aktivnije tržište novca	2,3	2,2	1,7	1,7
Aktivnije tržište kapitala	2,4	2,0	2,1	1,7

12. U usporedbi sa 2004. konkurencija bankama koja dolazi od nebankarskih financijskih institucija koje nisu u vlasništvu samih banaka, u 2005./2006. bit će:

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Puno veća	7	21	12
Nešto veća	19	56	75
Približno ista	6	18	5
Nešto manja	1	3	8
Puno manja	0	0	0

13. Opišite trenutačne uvjete kreditiranja pravnih osoba:

Čimbenik/uvjet	Predloženi odgovori (a – e)	Mod	% broja
Broj godina za koje se traže financijska izvješća	< 3; 3; > 3	b	48
Učestalost posjeta klijentima i potencijalnim klijentima i najčešći razlog posjeta	nikad; katkad; redovito	b	60
Dostupnost dugoročnih kredita (više od 2 g.)	ne; da; samo HBOR; samo lokalna uprava; samo inozemne kreditne linije	b	82
Najčešći omjer zaloga materijalne imovine i iznosa kredita	< 2; 2; > 2	a	50
Dostupnost kredita bez zaloga materijalne ili financijske imovine	da; ne; samo okvirni	a	77
Minimalni broj jamaca		0	53
Omjer prihoda jamaca i anuiteta		3	75
Obvezan poslovni odnos s bankom za dugoročno kreditiranje	da; ne; u neke svrhe	a	70
Koliko traje tipičan proces odobravanja kredita?	< 1 tj.; 1 – 2 tj.; > 2 tjedna	b	60
Donose li sudovi presude brže u odnosu na razdoblje prije 2 g.?	brže; sporije; isto	c	80
Jeste li ikad uspjeli zaplijeniti i prodati založenu imovinu?	da; ne; irelevantno	a	83
Koje je prosječno vrijeme zapljene i prodaje založene imovine?	< 6 mj.; 6 – 12 mj.; 1 – 2 g.; > 2 g.	d	53

14. Kakva će biti potražnja poduzeća za bankovnim kreditima u 2005./2006.?

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Puno veća	1	3	0
Nešto veća	20	61	76
Približno ista	9	27	15
Nešto manja	2	6	8
Puno manja	0	0	0

15. Kakav će biti postotak loših kredita poduzećima u 2005./2006.?

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Puno veći	1	3	0
Nešto veći	4	12	29
Približno isti	16	47	29
Nešto manji	9	26	38
Puno manji	3	9	4

16. Opišite trenutne uvjete kreditiranja fizičkih osoba:

Čimbenik/uvjet	Predloženi odgovori (a – e)	Mod	% broja
Broj mjeseci stalnog zaposlenja za namjenske kredite		12	41
Dostupnost dugoročnih kredita (više od 2 g.)	ne; da; samo auto; samo stan; auto i stan	b	83
Najčešći omjer zaloga materijalne imovine i iznosa kredita	< 2; 2; > 2	a	60
Dostupnost kredita bez zaloga materijalne ili financijske imovine	da; ne; samo okvirni	a	85
Minimalni broj jamaca		1	52
Omjer prihoda jamaca i anuiteta		3	79
Uporaba automatiziranog ekspertnog sustava za odobravanje kredita	da; ne; ne pojedinačno	b	70
Obvezan ekskluzivni odnos s bankom za dugoročno kreditiranje	da; ne; u neke svrhe	b	53
Koliko traje tipičan proces odobravanja kredita?	< 1 tj.; 1 – 2 tj.; > 2 tjedna	a	65
Donose li sudovi presude brže u odnosu na razdoblje prije 2 g.?	brže; sporije; isto	c	79
Jeste li ikad uspješni zaplijeniti i prodati založenu imovinu?	da; ne; irelevantno	a	71
Koje je prosječno vrijeme zapljene i prodaje založene imovine?	< 6 mj.; 6 – 12 mj.; 1 – 2 g.; > 2 g.	d	53

17. Kakva će biti potražnja stanovništva za bankovnim kreditima u 2005./2006.?

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Puno veća	2	6	0
Nešto veća	10	29	52
Približno ista	14	41	25
Nešto manja	7	21	22
Puno manja	0	0	0

18. Kakav će biti postotak loših kredita stanovništvu u 2005./2006.?

Ponuđeni odgovor	Broj odgovora	% broja	% aktive
Puno veći	1	3	11
Nešto veći	16	47	24
Približno isti	8	24	21
Nešto manji	6	18	41
Puno manji	2	6	3

19. Ocijenite važnost sljedećih načina procjene kreditne sposobnosti klijenta, ocjenama od 1 do 5 (1 – potpuno nevažno, 2 – manje važno, 3 – srednje važno, 4 – više važno, 5 – iznimno važno):

Načini procjene	Vagani prosjek		Obični prosjek	
	Pravne osobe	Fizičke osobe	Pravne osobe	Fizičke osobe
Imovina	4,0	4,0	4,1	3,8
Procijenjeni karakter klijenta	4,3	3,6	4,5	4,0
Lojalnost banci	2,9	2,8	3,6	3,1
Kapitalna snaga klijenta	4,0	–	4,1	–
Prihodovna snaga klijenta	4,8	4,9	4,6	4,8
Poslovne preporuke	2,7	–	3,2	–
Privatne preporuke	1,5	1,8	2,4	2,6
Kvaliteta investicijskog projekta	4,8	3,5	4,5	3,8
Kvaliteta upravljanja u poduzeću klijenta	4,8	–	4,6	–
Vrijednost hipoteka	3,6	4,3	4,0	4,3
Prihodovna/kapitalna snaga jamaca	2,8	4,0	3,7	4,3
Visina udjela u financiranju namjene	3,9	3,2	3,8	3,5
Ostalo	2,5	1,7	4,9	4,4

20. Ocijenite točnost sljedećih tvrdnji, glede zaštite vjerovnika u sudskoj praksi, ocjenama od 1 do 5 (1 – potpuno netočno, 2 – uglavnom netočno, 3 – djelomično (ne)točno, 4 – uglavnom točno, 5 – potpuno točno):

Tvrdnja	Vagani prosjek	Obični prosjek
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici izloženi mitu	2,8	2,6
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici izloženi političkom pritisku	2,5	2,7
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su zakoni nejasni	3,6	3,6
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici neuvježbani	3,1	3,4
Ishod sudskih sporova je neizvjestan jer su sudski službenici općenito nakloniji određenim društvenim skupinama, npr. dužnicima	3,0	3,5
Sudski sporovi traju dugo jer je broj sudskih službenika nedostatan	2,7	2,9
Sudski sporovi traju dugo jer su sudske procedure nepotrebno složene	3,3	4,0
Sudski sporovi traju dugo jer zakon dopušta brojne taktike otezanja	4,6	4,5
Sudski sporovi traju dugo jer suci nepotrebno dopuštaju taktike otezanja	4,3	4,2
Ostalo	0,0	5,0

Dodatak 2. Odgovori na odabrana pitanja iz drugog dijela anketnog upitnika

1. Smatrate li kreditni rizik još uvijek najvažnijim rizikom u vašem poslovanju, i zašto?

	Broj banaka
Da	32
Ne	2

2. Vodite li bazu podataka o gubicima proizašlim iz kreditnog rizika? Ukoliko vodite, za koje je razdoblje takva baza podataka već prikupljena?

	Broj banaka	1 – 2 godine	3 – 4 godine	5 i više godina
Da	16	1	6	9
– od toga vodi elektroničku baza podataka	5	0	3	2
Ne	18			

3. Računate li tzv. “probability od default” (PD)? Povijesno gledano, koliki je PD kod vaše banke na kredite stanovništvu, a koliki na plasmane trgovačkim društvima?

	Broj banaka	Stanovništvo	Poduzeća
Da	9	1% – 5%	3% – 10%
Ne	25		

4. Računate li tzv. “recovery rate (R)”? Povijesno gledano, koliki je R kod vaše banke na kredite stanovništvu, a koliki na kredite trgovačkim društvima?

	Broj banaka	R
Da	6	50%+
Ne	26	

5. Koliko je i na koji način obveza primjene MRS-a 39 i poslije Aneksa Baselu I iz 1996. utjecala na način na koji razvrstavate plasmane u rizične skupine?

	Broj banaka
Smanjene rezervacije	9
Povećane rezervacije	6
Bez značajnog utjecaja	9
Ne znam	4

6. Jeste li uspostavili interni sustav ocjene klijenata prilikom odobravanja plasmana?

	Broj banaka
Da	15
Uvodi se, primjena u 2005.	7
Ne	11

7. Izračunavate li VaR vrijednosti za neke/sve tržišne rizike i koje, te koristite li te vrijednosti kao interne limite?

	Broj banaka	Samo za valutni rizik	Za valutni i kamatni rizik	Za sve rizike
Da	8	5	1	2
Ne	28			

8. Planirate li i u kojem roku koristiti vlastite VaR vrijednosti pri izračunu stope adekvatnosti kapitala?

Da	6
Da, ali ne u kratkom roku	9
Ne	19

9. Na koji način banka upravlja operativnim rizikom (moguće je više odgovora)?

	Broj banaka
Propisane procedure	13
Interna kontrola	12
IT-zaštita	12
Mjere uprave	4
Zajednička odgovornost ("više pari očiju")	4
Eksterna revizija	3
Ne upravlja	2

10. Vodite li bazu podataka o gubicima proizašlim iz manjkavosti sustava, procesa, nedostataka u procedurama i sličnog? Ukoliko vodite, za koje razdoblje je takva baza podataka već prikupljena?

	Broj banaka	1 – 2 godine	3 – 4 godine	5 i više godina
Da	6	3	2	1
Ne	27			

11. Na koji način ostvarujete sustav unutarnjih kontrola u pojedinim dijelovima poslovanja, odnosno kakvi kontrolni mehanizmi postoje u svakom poslovnom procesu (kreditno poslovanje, platni promet u zemlji i s inozemstvom, poslovanje trezora, poslovanje riznice, trgovanje vrijednosnim papirima za klijente, mandatno poslovanje)?

	Broj banaka
Interna kontrola i revizija	14
Procedure i limiti	11
Redovne kontrole	8
Zajednička odgovornost ("više pari očiju")	6
Dodatne kontrole, nenajavljene	6
Drugo	8

12. Do koje su mjere unutarnje kontrole ugrađene u informacijski sustav banke i kako se to očituje?

	Broj banaka
Znatno	6
Donekle	21
Još nisu ugrađene	7

13. Kako će korištenje podataka iz HROK-a u budućnosti utjecati na rast kredita stanovništvu, cijenu tih kredita, postotak loših kredita, i općenito na trenutačno važeće politike banke za odobravanje kredita stanovništvu?

	Broj banaka
Niže kamatne stope	14
Niži troškovi za banku	15
Pad broja kredita	7
Diferenciranje cijena	4
Veća urednost klijenata	3
Ostalo	9

4. Nudite li svojim klijentima instrumente za zaštitu od valutnog rizika i koje?

	Broj banaka	Devizni terminski ugovori (FX forward)	Zamjena valuta (FX swap)
Da	13	11	2
Ne	21		

15. Nudite li svojim klijentima instrumente za zaštitu od kamatnog rizika i koje? Jeste li zadovoljni penetracijom ovih proizvoda kod vaših klijenata i zašto?

	Broj banaka	Zamjena kamatnih stopa (IR swap)
Da	7	7
Ne	27	

16. Koristite li instrumente prijenosa kreditnog rizika, koje (prodaja, pakiranje, osiguranje, swap) i zašto?

	Broj banaka	Osiguranje kredita	Prodaja potraživanja
Da	10	5	5
Ne	24		

17. Imate li izravan pristup međunarodnom tržištu novca (MTN)? Računate li na MTN u dnevnom/tjednom/mjesečnom planiranju likvidnosti?

	Broj banaka
Ima pristup	15
– od toga koristi pristup u planiranju likvidnosti	7
Nema pristup	19

18. Jesu li prekonočna stopa na TNZ-u i prekonočni ZIBOR za vas danas više ili manje referentni nego prije dvije godine? Koje su tržišne kamatne stope za vas referentne i u koje svrhe?

	Broj banaka
Nema referentne kunske kamatne stope	26
Obje su stope referentne	6
Referentna je samo kamatna stopa na trezorske zapise	2

19. Namjerava li vaša banka izdavati dužničke vrijednosne papire u kunama?

	Broj banaka
Da	1
Možda	2
Ne	31

20. Kakav očekujete utjecaj najavljenih operacija na otvorenom tržištu HNB-a na likvidnost domaćeg tržišta novca i/ili na kolebljivost kratkoročnih kamatnih stopa? Kakve posredne makroekonomske i financijske učinke očekujete od operacija na otvorenom tržištu?

	Broj banaka
Smanjena kolebljivost kamatnih stopa na novčanom tržištu	16
Porast kunske likvidnosti	8
Smanjenje kamatnih stopa na novčanom tržištu	2
Neće imati utjecaja	2
Ne znam	9
Ostalo	4

21. Pružate li usluge e-bankarstva, ili ih uskoro namjeravate pružiti?

	Broj banaka
Da	23
U planu je za 2005.	7
Ne, niti za sada planiraju	4

Dodatak 3. Izračunavanje ukupne kreditnim rizikom ponderirane aktive

Prije izmjena	Poslije izmjena (od 1. siječnja 2004.)
Definicija	
ne uključuje derivatne izvanbilančne stavke	uključuje derivatne izvanbilančne stavke
Bilančna aktiva	
Ponder 0%	
potraživanja od RH i država članica OECD-a s preostalim rokom dospijeca do tri godine	potraživanja od Vlade RH i vlada država članica OECD-a
Ponder 20%	
potraživanja od RH i zemalja članica OECD-a s preostalim rokom dospijeca preko tri godine	potraživanja od Vlade RH i vlada zemalja članica OECD-a potraživanja od jedinica lokalne samouprave u RH i zemljama članicama OECD-a
Ponder 50%	
potraživanja od domaćih banaka i banaka iz država članica OECD-a	
Ponder 100%	
	potraživanja za predujmove koja su već oprihodovana kad banka ne može odrediti drugu ugovornu stranu
Rizične izvanbilančne stavke	
Konverzijski faktor 0%	
garancije i druga jamstva RH	garancije i druga jamstva Vlade RH, multilateralnih razvojnih banaka, Europske investicijske banke i drugih institucija ako propiše HNB
odobreni, a neiskorišteni okvirni krediti s rokom dospijeca do jedne godine	odobreni, a neiskorišteni krediti koje je moguće bezuvjetno otkazati u bilo kojem trenutku, bez prethodne obavijesti
Konverzijski faktor 20%	
kratkoročni neopozivi dokumentarni akreditivi i potvrđeni dokumentarni akreditivi	dokumentarni akreditivi u kojima isporuka služi kao kolateral i druge stavke koje imaju potpunu mogućnost podmirenja iz kolaterala
Konverzijski faktor 50%	
činidbene garancije i druge potencijalne obveze koje služe pokriću neispunjavanja financijskih obveza od strane trećih stranaka	dokumentarni akreditivi koji su izdani i potvrđeni, a koji nisu obuhvaćeni kreditnim konverzijskim faktorom 0% i 20% jamstva i jamstvima slične stavke i garancije koje nemaju svojstvo kreditnog supstituta ugovori o prodaji i ponovnoj kupnji imovine definirani Uputom za jedinstvenu primjenu Odluke o adekvatnosti kapitala banaka (NN, br. 195/2003. i 39/2004.) neopozivi standby akreditivi koji nemaju svojstvo kreditnih supstituta

Konverzijski faktor 100%	
neiskorišteni okvirni krediti s rokom dospijeca dužim od jedne godine	<p>platežne garancije, neopozivi standby akreditivi i slični instrumenti sa svojstvom izravnih kreditnih supstituta</p> <p>indosirana mjenica koja ne nosi ime druge banke</p> <p>transakcije sa zadržanim pravom otkaza u određenom roku</p> <p>imovina kupljena na temelju ugovora o terminskoj kupovini</p> <p>terminski ugovori o terminskim depozitima</p> <p>neuplaćeni dio djelomično uplaćenih dionica i vrijednosnih papira</p>
Stavke koje se ne uključuju u kreditnim rizikom ponderiranu aktivu	
potraživanja i potencijalne obveze osigurane vlastitim i povlaštenim dionicama banke	potraživanja i potencijalne obveze osigurane hibridnim i podređenim instrumentima banke do iznosa u kojem su ti instrumenti uključeni u dopunski kapital
kreditni kojima su kupljene dionice banke	neotplaćeni iznos kredita koje je banka odobrila za kupnju dionica banke kao i iznos jamstava za takve kredite

Dodatak 4. Prikaz izračuna jamstvenoga kapitala banaka

Prije izmjena	Poslije izmjene (od 1. siječnja 2004.)
Sastavni dijelovi i odbitne stavke temeljnoga (osnovnoga) kapitala banke	
Sastavni dijelovi temeljnoga (osnovnoga) kapitala	
uplaćeni kapital ostvaren prodajom dionica banke osim kumulativnih povlaštenih dionica	uplaćeni kapital ostvaren prodajom dionica banke osim kumulativnih povlaštenih dionica
rezerve	rezerve
zadržana dobit	zadržana dobit
dobit tekuće godine	dobit tekuće godine
kapitalna dobit ostvarena na osnovi kupnje i prodaje vlastitih dionica banke	kapitalna dobit ostvarena na osnovi kupnje i prodaje vlastitih dionica banke
rezerve za vlastite dionice	rezerve za vlastite dionice
Odbitne stavke temeljnoga (osnovnoga) kapitala	
gubici proteklih godina	gubici proteklih godina
gubitak tekuće godine	gubitak tekuće godine
kapitalni gubitak ostvaren trgovanjem vlastitim dionicama	kapitalni gubitak ostvaren trgovanjem vlastitim dionicama
nematerijalna imovina u obliku goodwilla, licencija, patenata i zaštitnih znakova	nematerijalna imovina u obliku goodwilla, licencija, patenata i zaštitnih znakova
stečene vlastite dionice, isključujući kumulativne povlaštene dionice (čl. 233., 237. i 238. Zakona o trgovačkim društvima)	stečene vlastite dionice, isključujući kumulativne povlaštene dionice (čl. 233., 237. i 238. Zakona o trgovačkim društvima)
neotplaćeni iznos kredita koji je banka, neposredno ili posredno, odobrila za kupnju dionica banke osim kumulativnih povlaštenih dionica, odnosno iznos izdanih jamstava za takve kredite	neotplaćeni iznos kredita koji je banka, neposredno ili posredno, odobrila za kupnju dionica banke osim kumulativnih povlaštenih dionica, odnosno iznos izdanih jamstava za takve kredite
Sastavni dijelovi i odbitne stavke dopunškoga (dopunškoga I i II) kapitala banke	
Sastavni dijelovi dopunškoga (dopunškoga I) kapitala	
uplaćeni kapital ostvaren prodajom kumulativnih povlaštenih dionica banke	uplaćeni kapital ostvaren prodajom kumulativnih povlaštenih dionica banke
posebne rezerve za neidentificirane gubitke	posebne rezerve za neidentificirane gubitke
hibridni instrumenti	hibridni instrumenti
podređeni instrumenti	podređeni instrumenti
	Dopunski kapital II sastoji se od podređenih instrumenata koji su definirani kao financijski instrumenti, bez obzira na to u kojem su obliku i kojeg naziva, a izdani su radi prikupljanja sredstava.
Odbitne stavke dopunškoga (dopunškoga I) kapitala	
stečene vlastite kumulativne povlaštene dionice	stečene vlastite kumulativne povlaštene dionice
posebne rezerve iznad 1,50% ponderirane aktive	posebne rezerve iznad 1,25% ponderirane aktive
podređeni instrumenti preko 50% osnovnoga kapitala	podređeni instrumenti preko 50% temeljnoga kapitala
potraživanja osigurana hibridnim i podređenim instrumentima	potraživanja osigurana hibridnim i podređenim instrumentima
neotplaćeni iznos kredita kojim su kupljene kumulativne povlaštene dionice banke	neotplaćeni iznos kredita kojim su kupljene kumulativne povlaštene dionice banke

Odbitne stavke bruto jamstvenoga kapitala

izravna i neizravna ulaganja banke i pravnih osoba nad kojima banka ima kontrolu, u dionice i druge financijske instrumente koji se uključuju u jamstveni kapital druge banke	izravna ili neizravna ulaganja u druge banke i financijske institucije u iznosu većem od 10% kapitala tih banaka i financijskih institucija
	izravna ili neizravna ulaganja u druge banke i financijske institucije u iznosu do 10% jamstvenoga kapitala banke za koju se izračunava jamstveni kapital
potraživanja od pravnih osoba i potencijalne obveze prema pravnim osobama nad kojima banka ima izravno ili neizravno kontrolu ili prema povezanim osobama, ako su ta potraživanja ili te potencijalne obveze uspostavljene uz uvjete koji su povoljniji od uobičajenih uvjeta banke ili su povoljniji od uvjeta na financijskim tržištima za usporedive poslove ili ako uvjeti ne odgovaraju načelima sigurnoga i stabilnoga bankovnog poslovanja	potraživanja od pravnih osoba i potencijalne obveze prema pravnim osobama nad kojima banka ima izravno ili neizravno kontrolu ili prema povezanim osobama, ako su ta potraživanja ili te potencijalne obveze uspostavljene uz uvjete koji su povoljniji od uobičajenih uvjeta banke ili su povoljniji od uvjeta na financijskim tržištima za usporedive poslove ili ako uvjeti ne odgovaraju načelima sigurnoga i stabilnoga bankovnog poslovanja
potraživanja i potencijalne obveze osigurane dionicama drugih banaka koje ne kotiraju na službenim burzama	potraživanja i potencijalne obveze osigurane dionicama drugih banaka koje ne kotiraju na službenim burzama

Do sada objavljeni Pregledi:

Broj	Datum	Naslov	Autor(i)
P-1	Prosinac 1999.	Bankovni sustav u 1998. godini	–
P-2	Siječanj 2000.	Problemi banaka: uzroci, načini rješavanja i posljedice	Ljubinko Jankov
P-3	Veljača 2000.	Valutne krize: pregled teorije i iskustva 1990-ih	Ante Babić i Ante Žigman
P-4	Listopad 2000.	Analiza inozemnog duga Republike Hrvatske	Ankica Kačan
P-5	Travanj 2001.	Kreditna politika hrvatskih banaka: Rezultati drugoga HNB-ova projekta anketiranja banaka	Evan Kraft s Hrvojem Dolencem, Mladenom Dulibom, Michaelom Faulendom, Tomislavom Galcem, Vedranom Šošićem i Mladenom Mirkom Tepušem
P-6	Travanj 2001.	Što znači ulazak stranih banaka u Hrvatsku?	Tomislav Galac i Evan Kraft
P-7	Kolovoz 2001.	Value at Risk (Rizičnost vrijednosti) – Teorija i primjena na međunarodni portfelj instrumenata s fiksnim prihodom	Dražen Mikulčić
P-8	Rujan 2001.	Promet i ostvareni tečajevi na deviznom tržištu u Hrvatskoj	Tihomir Stučka
P-9	Listopad 2001.	Teorija i stvarnost inozemnih izravnih ulaganja u svijetu i u tranzicijskim zemljama s posebnim osvrtom na Hrvatsku	Ante Babić, Andreja Pufnik i Tihomir Stučka
P-10	Siječanj 2002.	Vremenska konzistentnost i pozitivna teorija monetarne politike – teoretski temelji institucionalnog ustroja središnje banke	Maroje Lang
P-11	Siječanj 2002.	Analiza poslovanja stambenih štedionica u Republici Hrvatskoj	Mladen Mirko Tepuš
P-12	Lipanj 2002.	Deset godina tranzicije Središnje bankarstvo u srednjoeuropskim i istočnoeuropskim državama (uključujući baltičke države)	Warren Coats i Marko Škreb
P-13	Rujan 2002.	Fiskalna konsolidacija, inozemna konkurentnost i monetarna politika: odgovor WIWW-u	Evan Kraft i Tihomir Stučka
P-14	Veljača 2003.	Rezultati trećega HNB-ova anketiranja banaka: Hrvatski bankarski sektor u fazi konsolidacije i tržišnog pozicioniranja od 2000. godine do danas	Tomislav Galac
P-15	Kolovoz 2004.	Kako unaprijediti hrvatski sustav osiguranja štednih uloga?	Michael Faulend i Evan Kraft
P-16	Kolovoz 2004.	Pregled i analiza izravnih ulaganja u Republiku Hrvatsku	Alan Škudar
P-17	Rujan 2004.	Treba li Hrvatskoj razlikovanje premije osiguranja štednih uloga?	Tomislav Galac
P-18	Studeni 2004.	Analiza modela stambenog financiranja u Republici Hrvatskoj	Mladen Mirko Tepuš
P-19	Svibanj 2005.	Kriteriji Europske unije s posebnim naglaskom na ekonomske kriterije konvergencije – Gdje je Hrvatska?	Michael Faulend, Davor Lončarek, Ivana Curavić i Ana Šabić

Upute autorima

Hrvatska narodna banka objavljuje u svojim povremenim publikacijama *Istraživanja*, *Pregledi* i *Rasprave* znanstvene i stručne radove zaposlenika Banke, gostiju istraživača i vanjskih suradnika.

Prispjeli radovi podliježu postupku recenzije i klasifikacije koji provodi Komisija za klasifikaciju i vrednovanje radova. Autori se u roku od najviše dva mjeseca od primitka njihova rada obavještavaju o odluci o prihvaćanju ili odbijanju članka za objavljivanje.

Radovi se primaju i objavljuju na hrvatskom i/ili na engleskom jeziku.

Radovi predloženi za objavljivanje moraju ispunjavati sljedeće uvjete.

Tekstovi moraju biti dostavljeni elektronskom poštom, na magnetnim ili optičkim medijima (3.5" diskete, ZIP, CD), a uz medij treba priložiti i ispis na papiru. Format zapisa treba biti Word for Windows, a preferira se RTF format kodne strane 437 ili 852.

Na prvoj stranici rada obvezno je navesti naslov rada, ime i prezime autora, akademske titule, naziv ustanove u kojoj je autor zaposlen, suradnike te potpunu adresu na koju će se autoru slati primjerci za korekturu.

Dodatne informacije, primjericice, zahvale i priznanja, mogu se uključiti u naslovnu stranicu. Ako je ta informacija dugačka, poželjno ju je uključiti u tekst, bilo na kraju uvodnog dijela bilo u posebnom dijelu teksta koji prethodi popisu literature.

Na drugoj stranici svaki rad mora sadržavati sažetak i ključne riječi. Sažetak mora biti jasan, deskriptivan, pisan u trećem licu i ne dulji od 250 riječi (najviše 1500 znakova). Ispod sažetka treba navesti do 5 ključnih pojmova.

Tekst treba biti otipkan s proredom, na stranici formata A4. Tekst se ne smije oblikovati, dopušteno je samo podebljavanje (bold) i kurziviranje (italic) dijelova teksta. Naslove je potrebno numerirati i odvojiti dvostrukim proredom od teksta, ali bez formatiranja.

Tablice, slike i grafikoni koji su sastavni dio rada, moraju biti pregledni, te moraju sadržavati: broj, naslov, mjerne jedinice, legendu, izvor podataka te bilješke (fusnote). Bilješke koje se odnose na tablice, slike ili grafikone treba obilježiti malim slovima (a,b,c...) i ispisati ih odmah ispod. Ako se posebno dostavljaju (tablice, slike i grafikoni), potrebno je označiti mjesta u tekstu gdje dolaze. Numeracija mora biti u skladu s njihovim slijedom u tekstu te se na njih treba referirati prema numeraciji. Ako su već umetnuti u tekst iz drugih programa (Excel, Lotus,...) onda je potrebno dostaviti i te datoteke u Excel formatu (grafikoni moraju imati pripadajuće serije podataka).

Ilustracije trebaju biti u standardnom EPS ili TIFF formatu s opisima u Helvetic (Arial, Swiss) veličine 8 točaka. Skenirane ilustracije trebaju biti rezolucije 300 dpi za sivu skalu ili ilustraciju u punoj boji i 600 dpi za lineart (nacrti, dijagrami, sheme).

Formule moraju biti napisane čitljivo. Indeksi i eksponenti moraju biti jasni. Značenja simbola moraju se objasniti odmah nakon jednadžbe u kojoj se prvi put upotrebljavaju. Jednadžbe na koje se autor poziva u tekstu potrebno je obilježiti serijskim brojevima u zagradi uz desnu marginu.

Bilješke na dnu stranice (fusnote) treba označiti arapskim brojkama podignutim iznad teksta. Trebaju biti što kraće i pisane slovima manjim od slova kojim je pisan tekst.

Popis literature dolazi na kraju rada, a u njega ulaze djela navedena u tekstu. Literatura treba biti navedena abecednim redom prezimena autora, a podaci o djelu moraju sadržavati i podatke o izdavaču, mjesto i godinu izdavanja.

Uredništvo zadržava pravo da autoru vrati na ponovni pregled prihvaćeni rad i ilustracije koje ne zadovoljavaju navedene upute.

Pozivamo zainteresirane autore koji žele objaviti svoje radove da ih pošalju na adresu Direkcije za izdavačku djelatnost, prema navedenim uputama.

Hrvatska narodna banka izdaje sljedeće publikacije:

Godišnje izvješće Hrvatske narodne banke

Redovita godišnja publikacija koja sadržava godišnji pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja te pregled statistike.

Polugodišnje izvješće Hrvatske narodne banke

Redovita polugodišnja publikacija koja sadržava polugodišnji pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja te pregled statistike.

Tromjesečno izvješće Hrvatske narodne banke

Redovita tromjesečna publikacija koja sadržava tromjesečni pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja.

Bilten o bankama

Redovita publikacija koja sadržava pregled i podatke o bankama.

Bilten Hrvatske narodne banke

Redovita mjesečna publikacija koja sadržava mjesečni pregled novčanih i općih ekonomskih kretanja te pregled monetarne statistike.

Istraživanja Hrvatske narodne banke

Povremena publikacija u kojoj se objavljuju kraći znanstveni radovi zaposlenika banke, gostiju istraživača i vanjskih suradnika.

Pregledi Hrvatske narodne banke

Povremena publikacija u kojoj se objavljuju informativno-pregledni radovi zaposlenika banke, gostiju istraživača i vanjskih suradnika.

Rasprave Hrvatske narodne banke

Povremena publikacija u kojoj se objavljuju rasprave zaposlenika banke, gostiju istraživača i vanjskih suradnika.

Hrvatska narodna banka izdavač je i drugih publikacija, primjerice: zbornika radova s konferencija kojih je organizator ili suorganizator, knjiga i radova ili prijevoda knjiga i radova od posebnog interesa za HNB i drugih sličnih izdanja.